

”Kyl me alttarilla sanottiin että elämän loppuun saakka”

Arvojen sosiaalinen rakentuminen pariterapiakeskusteluissa

Sisko Jääskeläinen

Psykologian pro gradu -tutkielma

Helmikuu 2005

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

”KYL ME ALTTARILLA SANOTTIIN ETTÄ ELÄMÄN LOPPUUN SAAKKA”

Arvojen sosiaalinen rakentuminen pariterapiakeskusteluissa

Sisko Jääskeläinen

Ohjaaja: Jarl Wahlström

Psykologian pro gradu -tutkielma, helmikuu 2005

Jyväskylän yliopisto

60 sivua

Tarkastelin tutkimuksessani arvojen sosiaalista rakentumista pariterapiakeskusteluissa keskittyen sekä vuorovaikutuksen sisällön että muodon kysymyksiin: Mitä arvodiskursseja keskusteluihin rakentui? Miten diskurssit rakentuivat? Mitä tehtäviä sekä seurauksia diskursseilla oli? Aineistona käytin Keski-Suomen perheasiain neuvottelukeskuksesta alkuvuodesta 2003 ääninauhoitettuja ja sanatarkasti litteroituja terapiaistuntoja, kaksi tapaamiskertaa kahdelta eri asiakaspariskunnalta. Menetelmällisenä lähestymistapana oli sosiaaliseen konstruktionismiin pohjaava diskurssianalyysi. Muodostin ensimmäiselle parille neljä ja toiselle parille kolme eri diskurssia. *Vuorovaikutusdiskurssissa* muun muassa neuvoteltiin asiakkuudesta ja terapeutti normalisoi parin ongelmia sekä lisäsi terapiassa käsiteltäviä asioita. *Tasa-arvodiskurssi* sisälsi puhetta tasa-arvon luonteesta ja siitä, kumman puolisoista tulisi muuttua. Terapeutti pystyi rakentamaan itselleen tasa-puolisuuden huomaavan työntekijän identiteettiä. *Uskollisuusdiskurssissa* etsittiin syyllistä siihen, kuka arvovaadetta ei ollut pystynyt täyttämään. *Hyväksyntädiskurssin* avulla puolustauduttiin syytöksiä vastaan, konfrontoitiin asiakasta sekä rakennettiin turvallista asiakassuhdetta. *Tunnediskurssissa* suhteen ongelmia oikeutettiin ja saatettiin puolisoa vastuulliseksi tilanteesta. *Avioliitto- ja lasten hyvinvoinnin diskurssi* rakensi esille auttajaorganisaation arvoja ja piti yllä avioliittoinstituutiota. Siinä myös sitoutettiin asiakkaita terapiatyöskentelyn jatkamiseen, ja puolisoiden oli mahdollista tuottaa hyvän vanhemman identiteettiä. *Oikeudenmukaisuusdiskurssin* avulla pyrittiin vaikuttamaan terapiassa käsiteltäviin asioihin. Pariterapiakeskusteluissa käytettiin monia tapoja suojata omia ja toisten kasvoja. Muun muassa syytöksiä, moitteita ja neuvoja usein varoistettiin, ja oikeuttamista esiintyi eri yhteyksissä. Terapeuteilla oli erilaisia keinoja tasapainoilla asiantuntijuuden ja asiakaskeskeisyyden välillä. Tutkimus osoitti, että terapiakeskusteluja voi lukea arvojen rakentumisen näkökulmasta. Arvottamista tapahtuu jatkuvasti ja väistämättä tavallisen terapiapuheen ohessa, jolloin erillistä arvokeskustelua ei välttämättä tarvita. Tuloksia voidaan hyödyntää pariterapiakäytäntöjen kehittämisessä.

avainsanat: asiakassuhde, diskurssianalyysi, perheasiain neuvottelukeskus, perheneuvontatyö, sosiaalinen konstruktionismi, vuorovaikutus

ABSTRACT

”YES WE DID SAY ’TILL DEATH US DO PART’ AT THE ALTAR”
The Social Construction of Values in Couple Therapy

Sisko Jääskeläinen
Instructor: Jarl Wahlström
Pro gradu thesis in Psychology
The Department of Psychology
The University of Jyväskylä
60 pages

The purpose of the study was to analyze the social construction of values in couple therapy. I concentrated on both the content and the form of interaction: What value discourses were constructed? How were they constructed? What functions and consequences did they have? The data consisted of four counselling sessions in total, two sessions from two couples. The conversations were recorded in Central Finland Family Counselling Centre in 2003. Afterwards the data was transcribed from audio tapes. Discourse analysis which is based on social constructionism was used as a methodological approach. I formed four discourses for the first couple and three for the second. In the *discourse of interaction* clienthood was negotiated and the therapist normalized the couple’s problems and extended the therapy agenda. The *discourse of equality* included talk about the nature of equality and about which of the spouses should change. The therapist was able to produce himself as a counsellor who understands the idea of equality and takes both sides’ views into account. In the *discourse of faithfulness* a guilty spouse was looked for - the one who hasn’t been able to fulfil the value demands. In the *discourse of approval* it was possible to defend oneself against accusations, to confront a client and build a safe therapeutic alliance. In the *discourse of feelings* the problems of a relationship were justified and the spouses positioned each other as responsible for the situation. The *discourse of marriage and the children’s well-being* made visible the values of the helping organisation and it maintained the institution of marriage. In the discourse the clients were encouraged to continue with the therapy. For the clients it was possible to construct good parenthood. The *discourse of fairness* aimed at affecting the therapy agenda. On the level of interaction, the conversationalists used many ways to save their own and others’ faces. Accusations, criticism and pieces of advice, for example, were softened quite a few times. There was also justification in different contexts. The therapists had all kinds of means to balance between being an expert and being client-centered. The study showed that texts can be read from the point of view of constructing values. Value judgements are inevitable and constant - also in therapy room - so talk about values apart from other talk is not necessarily needed. The results of the study can be utilized when improving the practices of couple therapy.

key words: discourse analysis, family counselling, therapeutic alliance, interaction

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	MENETELMÄ	11
2.1	DISKURSSIANALYTTINEN LÄHESTYMISTAPA	11
2.2	TUTKIMUSPROSESSI	13
3	TULOKSET	16
3.1	KAISA JA MATTI	16
3.1.1	<i>Vuorovaikutusdiskurssi</i>	16
3.1.2	<i>Tasa-arvodiskurssi</i>	23
3.1.3	<i>Uskollisuusdiskurssi</i>	26
3.1.4	<i>Hyväksyntädiskurssi</i>	28
3.2	EEVA JA REIJO	32
3.2.1	<i>Tunnediskurssi</i>	32
3.2.2	<i>Avoliitto- ja lasten hyvinvoinnin diskurssi</i>	35
3.2.3	<i>Oikeudenmukaisuusdiskurssi</i>	39
4	POHDINTA	44
5	LÄHTEET	54

1 JOHDANTO

Postmoderneiksi kutsutuissa länsimaisissa nyky-yhteiskunnissa arvojen muutoksilla ja moniarvoistumisella selitetään erilaisia ongelmia. Myös avioerojen lisääntymiseen ja perheiden pulmiin ilmiö on antanut oivan selityksen. Suomessa varsinkin 1990-luvun lamavuosina vaadittiin arvokeskustelua, ja sen perään kysellään usein edelleen. Myös monissa yrityksissä ja oppilaitoksissa työntekijät on patisteltu pohtimaan työyhteisön arvoja. Timo Airaksinen (1994) on kommentoinut tätä väittämällä, että arvokeskustelu on mahdotonta, koska arvokäsitteen määrittäminen on mahdotonta.

Perinteisessä (sosiaali)psykologisessa tutkimuksessa arvot ovat olleet varsin vahvasti läsnä. Myös parisuhteita on tutkittu tästä näkökulmasta. Arvokäsite on usein määritelty jonkinlaiseksi pysyväksi, mielensisäiseksi, ”kognitiiviseksi huonekaluksi” (ks. Potter & Wetherell, 1987), jota on mahdollista mitata vaikkapa lomakekyselyillä. Esimerkiksi Schwartzille (1992) arvo on pysyvä uskomus, joka ohjaa ihmisen valintoja sekä arvioita. Näin määritellen ”oikeat” arvot siis johtavat ”oikeisiin” valintoihin ja tekoihin. Schwartzin mukaan arvoja on lopulta melko vähän ja ne ovat universaalisia.

Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta arvon määrittäminen edellä mainitulla tavalla on ongelmallista, sillä tämän antikognitivistisen teorian mukaan kielenkäyttöä ja diskursseja ei voida samaistaa mielensisäisiin prosesseihin. Sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti suuntautunut tutkija ei siis yritä saada esille henkilön uskomuksia tai kognitiivisia prosesseja vaan hän on kiinnostunut pikemminkin siitä, millaisia arvoja tutkittava missäkin tilanteessa tuottaa ja mihin tarkoitukseen hän sen tekee. Myös variaatioon suhtautuminen on lähes päinvastaista kuin perinteisessä tutkimuksessa; eri tilanteissa tarvitaan erilaisia diskursseja, joten sama henkilö voi tuottaa jopa toistensa kanssa ristiriidassa olevia arvoja tilanteen niin vaatiessa. Arvoja ei myöskään käsitetä jo olemassa oleviksi objekteiksi vaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentuviksi. Tämän vuoksi ne voivat olla abstraktisuustasoltaan hyvin erilaisia, koska tutkija ei

määrää niitä ennalta.¹

Edellä sanotun pohjalta määrittelen arvon sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentuvaksi ja kontekstista riippuvaksi diskurssiksi, jolla on tilanteessa aina jonkinlainen tehtävä mutta joka ei välttämättä millään tavalla heijasta puhujan mielen liikkeitä. Sisällöllisesti arvo ilmaisee jotain tavoittelemisen arvoista, arvokasta. Billigin (1987) ajatuksia seuraten näen arvot myös retoriikkaan liittyvinä. Hänen mukaansa kaikki ihmisten vuorovaikutus on retoriikan läpäisemää ja asenteille - samoin kuin mielestäni arvoille - ei ole roolia juuri muualla kuin tilanteissa, joissa on kyse erimielisyyksistä ja konfliktista: ihmiset joutuvat oikeuttamaan omia arvopositioitaan ja usein myös kritisoimaan vastapuolen asemia. Tästä näkökulmasta katsottuna pariterapiakeskustelut muodostuvat väistämättä ja osallistujien sitä ehkä tiedostamatta arvokeskusteluiksi ja -neuvotteluiksi.

Aiemman pariterapiatutkimuksen² referoimista hankaloittaa muutama seikka. Ensinnäkin metodit epistemologisine ja ontologisine oletuksineen ovat olleet useimpien hyvin erilaiset omaan työhöni verrattuna, mikä näkyy konkreettisesti juuri siinä, kuinka arvo on tutkimuksissa määritelty. Myös pariterapiakäsite on hieman eriytymätön. Gottmanin ja Notariuksen (2002) mukaan vuosina 1963 - 1985 pariterapiaa ei Yhdysvalloissa pidetty itsenäisenä terapiamuotona vaan se sisältyi perheterapiaan. Vasta viime aikoina pariterapia on vahvistanut omaa, itsenäisempää asemaansa. Työskentelymuotojen symbioottisuus näkyy myös Suomessa esimerkiksi siinä, että evankelisuterilaisten seurakuntien ylläpitämä, perheille ja pareille apua tarjoava instituutio on nimeltään *perheasian* neuvottelukeskus, vaikka tutkitusti (ks. Ruotsalainen, 2002) työtä tehdään enimmäkseen parien kanssa. Kolmanneksi on muistettava, että tutkimukset ovat paljolti yhdysvaltalaisia. Onkin aiheellista pohtia, ovatko esimerkiksi vuorovaikutuksesta tehdyt havainnot yleistettävissä suomalaiseseen viestintäkulttuuriin. Huomioon on otet-

¹ Potter ja Wetherell (1987) ovat määritelleet uudelleen asennekäsitteen sosiaalinen konstruktionismi viitekehyksenään. He mainitsevat, että asenteilla on pitkä tutkimuksellinen historia, mutta silti käsite on pysynyt varsin hämäränä. He myös viittaavat Gordon Allportin (1935) ajatukseen, että juuri epämääräisyys on saattanut tehdä siitä tutkimuksellisesti niin suosittu. Samaa voinee sanoa arvoista.

² Englanninkielisessä kirjallisuudessa käytetään *therapy-* ja *counselling-*termejä. Olen päättänyt tutkimuksessani terapiatermiin molempien kohdalla, sillä suomessa ei *counselling-*sanalle tässä yhteydessä ole kovin hyvää vastinetta.

tava myös parisuhde- ja pariterapiatutkimuksen keskittyminen useimmiten valkoisiin, keskiluokkaisiin pareihin (Johnson & Lebow, 2000).

Parisuhde- ja pariterapiatutkimuksen tiukka erottaminen toisistaan on oman työni näkökulmasta tuntunut keinotekoiselta. Siksi referoin molempia relevantein osin. Kirjoitan ensin yleisellä tasolla parisuhteeseen vaikuttavista tekijöistä. Sen jälkeen esittelen viimeaikaisen parisuhdetutkimuksen tuloksia keskittyen erityisesti arvoihin. Tätä seuraa katseen kohdistaminen vuorovaikutustutkimukseen ja postmodernismin vaikutuksiin. Viimeiseksi käsittelen tutkimustietoa, jota perheasiain neuvottelukeskusten työstä ja työntekijöistä on olemassa. Tämän heterogeenisen alueen läpi kulkemalla päädyn esittämään omat tutkimuskysymykseni.

Pariterapiakentällä on ristiriitaisia ajatuksia siitä, tarvitaanko terapian perustaksi yhtenäisiä teorioita parisuhteesta, rakkaudesta ja läheisyydestä (Johnson & Lebow, 2000). Taustateorioita puolustetaan väitteellä, että vain niiden pohjalta terapeuttien työ on mahdollista. Tällä hetkellä ovat useimmiten esillä 1990-luvulla syntyneet laajennettu vaihtoteoria ja kiintymysteoria. Toisaalta on esitetty myös ajatuksia, että parien auttaminen on mahdollista ilman teorioita, keskittymällä positiivisiin puoliin ja käyttämällä erilaisia tapoja nähdä asioita ja puhua niistä (Hoffman, 1998). Tällä Hoffman viitanee konstruktivistisiin työotteisiin.

Parinmuodostusta ja parisuhteen tehtäviä on ohjannut aina sekä biologia että kulttuuri. Tämän vuoksi yhteiskunnalliset muutokset näkyvät niissä väistämättä. Pinsof (2002) hahmottaa avioliittoa molemmista näkökulmista, ja hän muistuttaa, että aiemmin liittojen katkeamista on selittänyt kuolema, mutta 1900-luvun aikana tavanomaisimmaksi syyksi on tullut avioero. Evoluutiolle ja ihmislajin säilymiselle peräkkäiset yksi-avioiset suhteet ovat saattaneet olla jopa elintärkeitä.

Pinsof (2002) suhtautuu avioeroon hyvin myötämielisesti. Hän sanoo (avio)eroja olleen aina, mutta niihin on vaikuttanut kulttuurihistoriallinen ajankohta rajoituksineen. Eroja ovat lisänneet eliniän piteneminen, naisen roolin ja arvojen muutokset. Pinsof puhuu ylipäätään kollektiivisesta avioliiton dekonstruktiosta: yhdessä asuminen, lasten saanti ja avioliitto eivät enää liity toisiinsa yhtä yksiselitteisesti kuin ennen. Myös Rampagen (2002) mukaan naisen aseman paraneminen tulotason nousuineen ja monipuolisine ehkäisymenetelmineen on johtanut erojen lisääntymiseen, sillä naiset eivät enää suostu alistaviin suhteisiin, ja yleisestikin heidän odotuksensa avioliitolta ovat kasvaneet.

Avioeroihin hyväksyvästi suhtautuva kanta on herättänyt myös kriittisiä näkemyksiä. Dohertyn (2002) mielestä tilanne on terapiasta apua hakevien parien kannalta kyseenalainen. Hän pitää jopa vaarallisena sitä, että jotkut terapeutit soveltavat kulutusyhteiskunnan käsityksiä myös avioliittoon ja näkevät sen tuotteena, joka kannattaa hylätä, mikäli jompikumpi asiakkaista ei ole siihen tyytyväinen.

Parisuhdetutkimuksen ydinkysymys 1990-luvulla on ollut se, mitkä tekijät erottavat onnelliset ja onnettomat parit toisistaan (Gottman & Notarius, 2002). Lähinnä on keskitytty vuorovaikutukseen, affekteihin ja valtaan. Yleinen tausta-ajatus, että suhde on joko onnellinen tai onneton, on myös kyseenalaistettu (Fincham & Beach, 1999). Oletusta on pidetty liian yksinkertaistavana, sillä suhteessa voi olla sekä toimivia että ongelmallisia puolia, jotka esiintyvät toisistaan varsin erillään.

Useiden tutkimusten mukaan puolisoiden arvojen samanlaisuus liittyy suhteen tyydyttävyyteen ja keston (ks. esim. Acitelli, Kenny & Weiner, 2001; Hamel, 1996; Kettner, 1999; Odell & Quinn, 1998). Tärkeäksi tulee siis tunne, että on löytänyt ”sie-lunkumppanin”, jonka kokee jakavan samat arvot kuin itse (Murray, Holmes, Bellavia, Griffin & Dolderman, 2002). Avioliitossa pysyneitä ja eronneita pareja vertailemalla on huomattu, että liittonsa säilyttäneet kokevat arvonsa samanlaisiksi, kun taas eronneet tuntevat arvosysteeminsä erilaistuneen (Skaldeman & Montgomery, 1999a). Sekä aviossa olevat että eronneet parit haluavat suhteeltaan suurin piirtein samanlaisia asioita, mutta eronneet eivät onnistu yhtä hyvin niiden saavuttamisessa (Skaldeman & Montgomery, 1999b).

Myös Suomessa Väestöliiton uusimman perhebarometrin (ks. Paajanen, 2003) mukaan sekä aviossa pysyneistä että eronneista noin puolet pitää tärkeänä, että puolisoilla on samanlaisia arvoja. Erilaiset elämänarvot raportoitiin usein myös syyksi risti-riitoihin ja lopulliseen eropäätökseen.

Arvoja ja parisuhteita on tutkittu myös kulttuurievoluution näkökulmasta. Vaikuttaakin siltä, että ne arvot, joiden perusteella kumppani valitaan, ovat muuttuneet. Fyysisen viehättävyyden arvostus on lisääntynyt (Buss, Shackelford, Kirkpatrick & Larsen, 2001), ja erityisesti miehet pitävät yhä olennaisempana puolison hyvää taloudellista asemaa. Naiset arvostavat miesten hyviä kodinhoitotaitoja enemmän kuin ennen, ja molemmat sukupuolet kokevat aiempaa tärkeämpänä molemminpuolisen attraktion. Thorntonin ja Young-DeMarcon (2001) tutkimuksen mukaan viimeisten neljän vuosikymmenen aikana perheissä on vahvasti ruvettu korostamaan sukupuolten välistä tasa-

arvoa, henkilökohtaista itsemääräämisoikeutta ja mahdollisuutta tehdä erilaisia valintoja esimerkiksi seksuaalisuuden, avoliiton, avioeron, yksin elämisen ja lasten hankkimisen suhteen. Perheellisten naisten pyrkimys sukupuolten väliseen tasa-arvoon, autonomiaan ja korkeampiin saavutuksiin työelämässä ovat Frostin (1995) tutkimuksen mukaan usein yksi merkittävä syy perheen hajoamiseen.

Pariterapia on ainakin kohtalaisen hyvin onnistunut osoittamaan hyödyllisyytensä (ks. esim. Johnson & Lebow, 2000). Tuloksellisuustutkimuksissakin tuntuvat ongelmana kuitenkin olevan hyvin perustavanlaatuiset arvottamiseen liittyvät kysymykset: Onko pariterapian päämääränä aina tyydyttävä parisuhde? Onko tuloksellista jo se, että suhteen jokin osa-alue paranee? Miten suhtaudutaan siihen, jos terapiasta seuraakin avioero?

Monissa uusimmissa pariterapiatutkimuksissa on lähtökohdaksi otettu ajatus, että psykoterapia on lääkitsevää puhetta (a talking cure) (Siegfried, 1995). Tällöin tutkimuksen kohteena on kielenkäyttö ja vuorovaikutus. Ymmärtääksemme terapeuttista muutosta on ensin eriteltävä ja ymmärrettävä sitä vuorovaikutusta, josta koko terapia itse asiassa koostuu (Kaye, 1995). Pariterapiaprosessien tutkimus ei ole pystynyt osoittamaan merkittäviä eroja eri terapiamallien välillä. Tästä on päätelty, että terapeuttinen muutos voikin johtua vuorovaikutuksen hyvin lyhyistä sekvensseistä, jotka ovat samantyyppisiä eri terapioissa mutta joita ei ole vielä tunnistettu (Woolley, Butler & Wampler, 2000).

Puolisoiden välistä vuorovaikutusta käsittelevässä tutkimuksessa Buttny (1990) olettaa, että syytökset ja moitteet ovat ihmisille heidän kasvojaan³ uhkaavia, minkä vuoksi he usein suojautuvat kasvojen menetykseltä antamalla erilaisia selontekoja. Buttny osoittaa tutkimuksessaan, kuinka syytökset ja selonteot tulevat tulkituiksi paljolti nonverbaalisten ja paralingvististen merkkien vuoksi. Buttнын mukaan ongelmat kerrotaan terapeutille kuvailemalla puolisoa siten, että kuvaukset sisältävät myös puolison syyttämisen. Terapeutin tehtäväksi puolestaan jää vuorovaikutusmallin jatkuvan uusiutumisen osoittaminen; hän ei tee relevantiksi syytösten ja selontekojen sisältöä. Toisilleen läheisten ihmisten vuorovaikutusta tutkittaessa on huomattu, että esimerkiksi kasvoja uhkaavat valitukset lausutaan usein ilman etukäteisvaroituksia, toisin kuin yleensä

³ ks. Goffman, E. (1956). *The Presentation of Self in Everyday Life*. Edinburgh: University of Edinburgh Press.

(Laforest, 2002). Useimmiten toinen osapuoli pyrkii kumoamaan valituksen, ja jos valittaja kyseenalaistaa saamansa vastauksen, tuloksena on helposti riitä.

Sukupuolta pidetään usein tärkeänä vuorovaikutustapoja määrittelevänä tekijänä. Tutkimusten perusteella näyttää kuitenkin siltä, että naisten ja miesten kielenkäyttö ei eroakaan toisistaan niin selvästi, kuin usein oletetaan. Ihmisillä kyllä on monia stereotyyppisiä käsityksiä miesten ja naisten tavasta käyttää kieltä, mutta empiiriset tutkimukset eivät ole pystyneet eroja kiistattomasti osoittamaan. O'Donohue ja Couch (1996) kiinnittävät huomiota siihen, että eri sukupuolten kommunikaatiotavat juuri terapiassa ovat lähes tutkimatta. Suurena ongelmana tällaisessa tutkimuksessa on kuitenkin se, että sukupuoli määritellään usein kontekstittomaksi - riippumattomaksi esimerkiksi rodusta, kulttuurista, iästä tai sosiaaliluokasta (Kramarae, 1989).

Gottmanin (1994) sekä Heaveyn, Christensenin ja Malamuthin (1995) tutkimukset painottavat strukturoitujen vuorovaikutusmallien ja negatiivisten emotionoiden vaikutusta parisuhdetyytyväisyyteen. Pitkään jatkuessaan esimerkiksi vaativa-vetäytyvä -vuorovaikutusmalli, jossa vaatiminen näkyy puolison kritisoimisena, ennustaa varsin luotettavasti parisuhteen tulevaisuutta; emotionaalinen sitoutuminen ja läheisyys vaikeutuvat, mikä jouduttaa etäännyttämistä ja sitä kautta suhteen rapautumista.

Terapeutit pitävät usein omia vuorovaikutustaitojaan tärkeänä muutosta edesauttavana tekijänä (Smith & Brown, 1994; Wark, 1994). Heidän mielestään olennaisia taitoja ovat hyvän asiakassuhteen ja turvallisen ilmapiirin luominen ja ylläpitäminen, huomion kiinnittäminen parin vuorovaikutusmalleihin, uusien näkökulmien esille tuominen, parin haastaminen huomaamaan terapeutin mielestä tärkeitä seikkoja sekä kyky antaa informaatiota ja palautetta selvästi. Asiakkaat ja terapeutit tuntuvat pitävän osittain eri tekijöitä tärkeinä terapeutiselle muutokselle, mutta myös asiakkaiden näkökulmasta terapeutin kyky tuoda esille omia mielipiteitä ja tulkintoja sekä positiivisten puolien ja ratkaisujen korostaminen ovat oleellisia seikkoja. Asiakkaat kokevat hyvänä, jos terapeutti ei painosta heitä omaan maailmankatsomukseensa ja omiin näkemyksiinsä, mutta toisaalta hänen mielipiteitään pidetään tärkeinä. Ruotsalainen (2002) nimeää tämän tasapainoiluksi asiantuntijuuden ja asiakaskeskeisyyden välillä.

Terapiatilanteen voi Galen ja Newfieldin (1992) mukaan nähdä myös hierarkisena ja epätasa-arvoisena viestintäympäristönä. Heidän tutkimuksessaan terapeutti on hyvin aktiivinen pitäessään yllä hahmottelemaansa työjärjestystä ja keskustelua ratkaisujen ympärillä. Terapeutti esimerkiksi ”ajaa takaa” vastausta esittämäänsä kysymyk-

seen useamman kerran, ottaa aktiivisesti itselleen puheenvuoron, käyttää huumoria vaihtaakseen keskustelun fokuksen jälleen ratkaisuihin, vastaakin itse esittämäänsä kysymykseen, käyttää saman asian uudelleen muotoilua, selventää kysymystä ja on aktiivisen välinpitämätön joitakin parin vuorovaikutuksellisia seikkoja kohtaan. Jonesin ja Beachin (1995) mukaan terapeuttien pitäminen asiantuntijoina vaikuttaa siihen, että heille on jopa rutiininomaista aiheiden, puheenvuorotyyppien, niiden pituuden, määrän ja puhejärjestyksen rajoittaminen.

Asiakkaan puheenvuoron keskeyttämisestä saatu tieto on ristiriitaista. Stratfordin (1998) tutkimus kertoo, että miesterapeutit keskeyttävät useammin kuin naisterapeutit, ja keskeytetty on useimmiten nainen. Werner-Wilson, Price, Zimmerman ja Murphy (1997) puolestaan eivät ole löytäneet eroja mies- ja naisterapeuttien välillä. Kuitenkin tässäkin tutkimuksessa rajoitetaan huomattavasti useammin naisen puheenvuoroa. Terapeutit perustelevat toimintaansa terapeutin roolillaan. Kummassakaan tutkimuksessa ei kovin tarkasti pohdita tapaa, jolla keskeytetään, eivätkä ne myöskään ota huomioon parin näkökulmaa. Kuten Stratford (1998) toteaa, ainoastaan asiakkaiden kokemukset ja heidän antamansa merkitykset ovat lopulta olennaisia.

Mahdollisia sukupuolen aiheuttamia ennakkoluuloja ja tulkintataipumuksia on pariterapiakontekstissa tutkittu kaiken kaikkiaan hyvin vähän. Näyttää kuitenkin siltä, että sukupuoleen liittyvät ennakkokäsitykset vaikuttavat asiakkaan viestinnän arvioimiseen (Harris, Moret, Gale & Kampmeyer, 2001). Tutkimuksen mukaan terapeuteilla on taipumus jättää huomaamatta miesten viestinnän ekspressiivisyys ja naisten instrumentaalisuus. Terapeutin käsitykset sukupuolesta vaikuttavat myös ongelmien ja niiden syiden nimeämiseen (Fisher, 1989; Stabb, Cox & Harber, 1997). Naisia pidetään useammin parisuhdeongelmien aiheuttajina (Stabb ym., 1997). Viitteitä on myös siitä, että miesterapeutit näkevät naisten olevan enemmän vastuussa terapiasuhteen vaikeuksista (Fisher, 1989).

Myös muunlaisista asiakaskohtamisista tehdyt havainnot tarjoavat taustatietoa pariterapian vuorovaikutuksen tutkimukseen. Suoninen (1999) on eritellyt erilaisia tapoja olla kontaktissa asiakkaan kanssa, ja hän on nimennyt ne eri tanssilajien mukaan. Tiedonjakojenikka on luonteeltaan hyvin varovainen, koska tilanne voi uhata asiakkaan kasvoja. Samalla tavalla myös neuvonanto on rakennettava huomaamattomaksi, eivätkä auttamistyöntekijät suoraan neuvokaan asiakasta kovin usein. Henkilökohtaisen neuvomisen korvaa usein persoonaton neuvonanto tai tiedonjako. Asiakkaan kasvoja voi suo-

jata myös sanomisen tyyliä varovaistamalla eli käyttämällä vaikkapa takkuilua (esimerkiksi taukoja, ”niinku”- ja ”kumminki”-sanoja), sanavalintojen pehmennyksiä, huumoria tai selityksiä. Suoraviivaisesti ei useimmiten kannusteta tai kehutakaan vaan se tehdään esimerkiksi kulttuurisia luokituksia tai varovaista puhetyyliä hyödyntäen.

Myös neuvottelua parisuhteen moraalisesta järjestyksestä ja asiakkuudesta on tutkittu. Kurri ja Wahlström (2003) ehdottavat yhdeksi pariterapian keskeiseksi tehtäväksi neuvottelemista siitä, kenestä tai mistä muodostuu terapian asiakas. Heidän mukaansa terapeuttinen työ on lähestulkoon jo tehty siinä vaiheessa, kun pari hyväksyy suhteensa asiakkaaksi eikä yritä saattaa asemaan vain toista osapuolta. Asiakkuutta tarjotaan puolisolle usein syyttämisen ja uusien aiheiden esittelyn avulla. Vastustaminen puolestaan tehdään esimerkiksi syiden esittämisen, oikeuttamisen, vastasyytösten ja uudelleen nimeämisten avulla.

Moraali näyttää rakentuvan varovaisia ja epäsuoria keskustelun keinoja käyttäen myös perheväkivaltilanteeseen liittyvään ohjauskeskusteluun, koska vain siten työntekijä voi tuoda esille normatiivisen moraalin määrittelemättä asiakasta ’heikoksi toimijaksi’ (Kurri & Wahlström, 2001). Tällaisen vuorovaikutuksen voinee nähdä juuri asiakkaan kasvoja suojelevana.

Postmodernismi on vaikuttanut voimakkaasti pariterapian ja sen tutkimuksen kehittymiseen 1990-luvulla (Gurman & Fraenkel, 2002; Johnson & Lebow, 2000). Jälkimodernit käsitykset tuntuvat kuitenkin lisänneen vain sukupuolen esiin nostamista, ja laajempi kulttuuri- ja yhteiskuntatietoisuus ovat jääneet taka-alalle. Guanipa ja Woolley (2000) tuovatkin esille sen, että myöskään valkoiseen keskiluokkaan kuuluvien kohdalla ei voi unohtaa kulttuurista analyysia. He kysyvätkin, ylikorostammeko me sukupuolta laajemman kulttuurin kustannuksella. Varsinkin 1980-luvulla feminististen näkökulmien mukaantulon myötä myös vallan teema on ollut parisuhdetutkimuksessa keskeinen (Gottman & Notarius, 2002). Feministiterapeutit kokevat, että sekä sukupuolten väliseen epätasa-arvoon puuttuminen että puuttumattomuus ovat molemmat poliittisia ja vaikuttamaan pyrkiviä tekoja. Feministit ovat esittäneet myös kysymyksen, onko pariterapia pikemminkin osa ongelmaa kuin sen ratkaisua; heidän mukaansa kaikki terapiat yksilöllistävät ja psykologisoivat naisten alistamisen eikä patriarkalisesti organisoituja olosuhteita oteta terapiassa riittävästi huomioon (Burman, 1995).

Niin Yhdysvalloissa kuin Suomessakin kirkoilla on pitkät perinteet perhe- ja parineuvontatyössä. Ruotsalaisen (2002) väitöskirja on kuitenkin ensimmäinen Suomen

evangelisluterilaisen kirkon perheneuvontatyötä käsittelevä tutkimus. Se kartoittaa perheneuvojen käsitystä ammatillisesta identiteetistään, auttamisesta, perheestä ja sen vaikeuksista. Haastatellut perheneuvojat näkevät parisuhteen arvopohjan yhtenä perheen hyvinvointiin vaikuttavana seikkana. Arvoista he mainitsevat erikseen toisen kunnioittamisen, tasapuolisuuden ja sitoutumisen. Toimivaa parisuhdetta, jolla tarkoitetaan usein riittävää läheisyyttä ja kommunikaatiota, pidetään hyvinvoivan perheen ytimenä. Arvot tuodaan esille myös tärkeänä syynä perheiden kriiseihin. Yhteisön arvot, joilla viitataan perheroolien muutoksiin, lisäävät vaikeuksia. Ruotsalaisen (2002, 162) sanoin ”mies ja nainen ovat tasa-arvoistuneet perheen ongelmien aiheuttajina”. Uskottomuutta ja avioeroa perheneuvojat tarkastelevat joko terapeutisesti, arvottavasti tai molempia näkökulmia yhdistäen. Terapeuttisessa näkemyksessä pyritään uskottomuutta käsittelemään neutraalisti, kun taas arvottavassa katsantokannassa arvioidaan toiminnan seurauksia. Kaiken kaikkiaan perheneuvojat joutuvat tasapainottelemaan kirkon perheihanteeseen sitoutuneen näkemyksen ja ymmärtävän, terapeutin tulkinnan välillä. Avioerosta kysyttäessä näkyy selkeämmin se, kuinka sama henkilö esittää sekä terapeutisia että arvottavia lausumia. Arvottavassa puhettavassa eroa pidetään huonona, mutta kuitenkin joskus välttämättömänä vaihtoehtona.

Hare-Mustin (1994) käyttää terapiasta peilihuonemetaforaa. Kielikuvalla hän tarkoittaa sitä, että terapiassa esille tulevat diskurssit heijastavat laajempaa kulttuuria. Myös oman tutkimukseni tausta-ajatuksena on ihmisen ja kulttuurin tiivis suhde: ihminen on kulttuuria rakentava mutta myös sen rakentama. Arvotdiskurssit osaltaan yhdistävät ihmistä ympäristöönsä. Esimerkiksi Gergen ja Kaye (1992) sekä Suoninen (1993b) esittävät, että voisi olla hyvinkin terapeutista sen julki tuominen, miten yksilöllisiksi koetut ongelmat pohjautuvatkin usein kulttuurissa laajemmin esiintyviin ristiriitaisuuksiin. Pariterapiaistunnot voi nähdä yhteiskunnan ja yksilöiden kohtaamisena myös siksi, että terapia tapahtuu usein yhteiskunnallisen organisaation suojissa. Berger ja Luckmann (1966/1994, 129) pitävätkin terapiaa sekundaarisosialisaationa, jossa ”todelliset ja potentiaaliset norminrikkojat pysyvät instituutioituneen todellisuuden määritelmien rajojen sisäpuolella”. Parisuhde ja avioliitto olivat länsimaissa pitkään sukujen välinen asia, mutta nykyään kirkon ja yhteiskunnan voi tulkita avioliitto- ja terapiainstituutioiden kautta jopa tunkeutuvan ihmisen yksityiselle alueelle.

Koeteltu tieto kestäville parisuhteille tärkeistä arvoista on varsin vähäistä (Kettner, 1999). Varsinkaan laadullista, konstruktionistisiin taustateorioihin pohjautuvaa

tutkimusta ei ole juuri tehty, vaikka Aponte (1985) jo parikymmentä vuotta sitten kiinnitti huomiota arvoneuvottelujen tärkeyteen terapiassa.

Diskurssianalyysin perinnettä seuraten keskityn omassa tutkimuksessani sekä mitä- että miten-kysymyksiin. Mitä-kysymykset liittyvät vuorovaikutuksen sisältöön. Koska arvojen samanlaisuus on aiempien tutkimusten mukaan olennainen tekijä tyydyttävässä parisuhteessa, on kiinnostavaa kysyä, minkälaisia arvoja pareille rakentuu ongelmatilanteissa. Myös Ruotsalaisen (2002) tutkimuksen perusteella varsinkin pariterapiassa arvoneuvottelujen voi olettaa nousevan tärkeiksi. Miten-kysymykset valottavat vuorovaikutuksen muotoa. Tavoitteena on terapiaprosessin parempi ymmärtäminen sekä terapeutin että parin kommunikaation näkökulmasta. Koska tutkimusten mukaan sekä terapeutit että asiakkaat pitävät työntekijän vuorovaikutustaitoja tärkeinä terapian tuloksellisuudelle, on pyrkimyksenäni tehdä näkyväksi terapeuttien viestintää pienine yksityiskohtineenkin. Miten käytännössä onnistuu esimerkiksi taiteilu asiantuntijuuden ja asiakaskeskeisyyden välillä? Puolisoiden hyvät vuorovaikutustaidot edesauttavat parisuhteen onnistumista, joten myös tutkimuksen on syytä kiinnittää niihin huomiota. Lisätietämys parien viestintätavoista nimenomaan terapiakontekstissa voi parhaimmillaan tuoda uutta, arvokasta tietoa käytännön työhön. Tutkimukseni tarjoaa myös tilaisuuden koetella asiakkaiden ja terapeuttien vuorovaikutuksesta aiemmin tehtyjä havain- toja uuteen aineistoon.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat: *Mitä arvodiskursseja pariterapiakeskusteluihin rakentuu? Miten arvodiskurssit rakentuvat? Mitä tehtäviä ja seurauksia arvodiskursseilla on?*

2 MENETELMÄ

2.1 Diskurssianalyttinen lähestymistapa

Diskurssianalyysi pohjautuu sosiaaliseen konstruktionismiin, jonka mukaan tieto on subjektin rakentama konstruktio ja todellisuus moninainen, kontekstuaalinen (Neimeyer, 1999). Reaalista todellisuudesta ei voi saada kiinni, koska ihmisellä ei ole mahdollisuutta päästä sen kielen ulkopuolelle, jolla hän todellisuutta kuvaa (Gergen, 1994; Gergen, 1999; Shotter, 1993). Vuorovaikutuksen erittelyssä sosiaalinen konstruktionisti ei pyri saamaan esille esimerkiksi puhujan intentioita.

Merkitykset syntyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Gergen, 1999). Ne siis muotoutuvat ihmisten välisissä merkitysneuvotteluissa. Kielen avulla voidaan luoda ja ylläpitää tai toisaalta haastaa ja muuttaa merkityksiä ja sitä kautta rakentamaamme todellisuutta. Tämän mahdollistaa kielikäsite, jossa kieli ei ole todellisuutta heijastava vaan sitä rakentava. Kieli ja sosiaaliset suhteet ovat osa laajempaa kulttuurista ja historiallista kontekstia, jolloin kaikki todellisuuden rakentaminen tapahtuu jostakin näkökulmasta käsin. Tämän vuoksi konstruktionistit peräänkuuluttavat tutkimuksen refleksiivisyyttä eli tutkijan kykyä kyseenalaistaa omat lähtökohtansa ja totuutensa ja luoda mahdollisuuksien mukaan vaihtoehtoisia tulkintoja.

Sosiaalinen konstruktionismi on luonteeltaan hermeneuttista (McLeod, 2001). Tämä näkyy esimerkiksi siinä, kuinka tutkija ottaa tulkinnoissa huomioon kulttuurihistoriallisen kontekstin. Niin tutkija kuin tutkimukseen osallistuvat henkilötkin elävät kulttuurin ja sen traditioiden ympäröimänä, mikä vaikuttaa heidän tulkintoihinsa ja rakentuviin todelluuksiin. Tutkimustyön päämääränä onkin myös yhteisön jäsenten esiympäristön laajentaminen. Hermeneuttinen tutkimus käyttää hyväkseen hermeneuttisen kehän käsitettä (ks. Gadamer, 1975); tulkinta syntyy liikkumalla sekä tekstin kokonaisuuden että yksityiskohtien tasolla.

Diskurssianalyysi ei ole niinkään tarkka metodi kuin lähestymistapa tai väljä teoreettinen viitekehys (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1993; Potter & Wetherell, 1987). Siihen ei sisälly yksityiskohtaisia ohjeita tutkimuksen tekemisestä (Jokinen, Juhila &

Suoninen, 1993; Potter, 1997). Koska tutkijalle ei anneta mitään yhtä noudatettavissa olevaa tekniikkaa, olennaiseksi tulee oman tutkimusprosessin ja menettelytapojen raportoiminen (Suoninen, 1993a). Tärkeää on tuoda ilmi ja perustella esimerkiksi diskurssien rakentamisen logiikka. Tarkan metodin puuttuminen antaa tutkijalle vapauden kehittää kuhunkin aineistoon sopivia työkaluja ja käsitteitä (Suoninen, 1993b). McLeodin (2001) mukaan ilmiö kuuluu yleisesti laadulliseen tutkimukseen.

Diskurssin käsite, johon koko lähestymistapa perustuu, on vähintäänkin hieman epämääräinen. Gergen (1999) hahmottaa sitä kolmella eri tavalla. Ensinnäkin diskurssi voi olla rakennettu ja strukturoitu, jolloin se on konventioiden ja puhetapojen varsin pysyvä ja usein esiintyvä kokoelma. Jokinen, Juhila ja Suoninen (1993) määrittelevät diskurssin hieman samoin varsin eheäksi merkityssuhteiden systeemiksi. Toisaalta Gergen (1999) näkee diskurssin myös retoriikkana: sen avulla pyritään saavuttamaan sosiaalisia päämääriä. Kolmantena hän esittelee prosessinäkemyksen, jossa korostuu vuorovaikutus, neuvottelut merkityksistä.⁴ Joka tapauksessa tutkijan on muistettava, että diskurssit ovat vasta tutkimustyön tuloksia eli ne eivät ole valmiina olemassa. Diskurssit ovat tutkijan konstruktioita aineistosta.

Diskurssianalyyseissä keskitytään paljolti siihen, miten ihmiset käyttävät kieltä tehdäkseen asioita (Potter & Wetherell, 1987). Toiminta voi olla joko tietoista, tai henkilö tulee vain tehneeksi jotain. Kielenkäytöllä on aina kuitenkin jokin funktio, ja erilaisten tehtävien vuoksi kielessä voi olla monenlaista variaatiota. Käytetty kieli muuntuu sen mukaan, mikä tarkoitus ja päämäärä sillä tilanteessa on, mitä seurauksia sillä halutaan saada aikaan.

Toimijuus ja merkityssystemit liittyvät kiinteästi yhteen, ja diskurssien seuraukset voivat olla ainakin kahdenlaisia: tilannekohtaisia ja ideologisia (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1993). Varsinkin aatteellisten seurausten pohtimisessa tulee esille myös lähestymistavan yhteiskunnallisuus; se pyrkii tekemään valtaa näkyväksi esimerkiksi tuomalla julki hegemonisoituneita diskursseja. Se myös kysyy, miten jotkut diskurssit päätyvät totuuden asemaan ja millaisia valtasuhteita niihin rakentuu. Erittelemisen voi liittyä sekä merkityssystemien sisäiseen että niiden väliseen valtaan, sillä diskurssit

⁴ Tällä tavalla määriteltäessä diskurssi lähestyy Wittgensteinin kielipelikäsitettä. Vuorovaikutus nähdään kielipelinä, jossa on omat sääntönsä. Kielipelejä syntyy jatkuvasti, ja toiset puolestaan jäävät pois käytöstä. Kielen osaaminen on sitä, että osaa toimia onnistuneesti erilaisissa peleissä.

voivat viitata toisiinsa ja saada merkityksensä toistensa kautta. Hegemonisen diskurssin voi tunnistaa siitä, että se esiintyy hyvin monissa yhteyksissä ja että asioiden monimutkaisuus ja ristiriitaisuus ovat väistyneet yksinkertaistamisen tieltä. Vallassa olevien diskurssien oikeuttamiseksi vedotaan usein yhteiseen hyväksyntään tai yhteisesti jaettuihin kulttuurisiin konventioihin. Diskurssien ideologiset seuraukset eivät tule esille välttämättä itse aineistossa, vaan niillä on sijansa tutkijan omissa, spekulatiivisissa pohdinoissa.

Kontekstuaalisuus on yksi diskurssianalyysin lähtökohtaoletuksista (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1993). Eritasoisten kontekstien huomioon ottamisessa näkyy se, että diskurssianalyysissä operoidaan ainakin kahdella eri tasolla: vuorovaikutuksen ja merkityssysteemien (Suoninen, 1993a). Kontekstit voi nähdä laajenevina kehinä (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1993). Suppein yhteys liittyy sana- ja lausetasoon, ja seuraava yksittäisen lauseen ja laajemman tekstikonaisuuden suhteeseen. Sisällön osalta voidaan puhua episodin suhteesta koko tapahtumaan. Huomioon otetaan myös vuorovaikutuskonteksti, joka voi tiukastikin määritellä, mitä on mahdollista tai suotavaa sanoa. Laajin kielenkäyttöön vaikuttava tekijä on kulttuurinen konteksti. Käsite viittaa konkreettisen viestintätilanteen ulkopuolelle, ja sen esille tuomisessa tutkija joutuu tukeutumaan omiin käsityksiinsä kulttuurista, sen tavoista, stereotyyppioista ja yleisestä ilmapiiristä.

2.2 Tutkimusprosessi

McLeod (2001) on kritisoinut diskurssianalyttisesti suuntautuneita tutkijoita siitä, että he eivät ole eksplisiittisesti tuoneet esille metodologiaan. Hänen mukaansa onkin mahdotonta tietää, eroaako diskurssianalyysi millään tavalla muista kvalitatiivisista lähestymistavoista. Toisaalta McLeod ehdottaakin, että olisi olemassa jonkinlainen yleinen laadullinen tutkimusmenetelmä. Oma työni on edennyt pitkälti McLeodin kuvaamaa yleistä menetelmää noudattaen. Vaikka esitänkin tutkimuksen kulun lineaarisesti, tyypillistä prosessille on ollut sykliisyys ja jopa kaoottisuus. Esimerkiksi aineiston analyysia on tapahtunut niin keruuvaiheessa kuin vielä raporttia kirjoittaessakin, ja metodiin ja analyysityökaluihin tutustuminen on ollut jatkuvaa.

Tutkimusalueeksi muotoutui pariterapia oman kiinnostukseni myötä. Sen jälkeen alkoi esiyttämyksen rikastuttaminen lukemalla aiheesta niin tutkimus- ja tietokirjallisuutta kuin myös mediatekstejä ja kaunokirjallisuutta. Vähitellen aloin hahmottaa parisuhdetta ja -terapiaa yhä enemmän kulttuurihistoriallisessa kontekstissaan, minkä vuoksi halusin kulttuurisen viitekehyksen olevan osana aihettani. Tarkemmat tutkimuskysymykset muotoutuivat arvodiskurssien rakentumisen ympärille muun muassa siksi, että arvokäsite vilahteli usein parisuhteista puhuttaessa sekä tutkimuksissa että muissakin teksteissä. Myös sosiaalisen konstruktionismin tarjoama uudenlainen näkökulma arvokäsitteeseen lisäsi kiinnostusta aiheeseen.

Tutkimusmetodiin ja sen taustafilosofioihin tutustuminen oli alkanut jo aiemmin, mutta tässä vaiheessa opiskelin menetelmää järjestelmällisimmin. Seuraavana oli vuorossa aineiston hankkiminen Keski-Suomen perheasiain neuvottelukeskuksesta alkuvuodesta 2003. Asiakkailta pyydettiin kirjallinen lupa istuntojen nauhoitukseen ja ääninauhojen tutkimuskäyttöön. Aineistoksi muodostui kahdelta pariskunnalta kaksi ensimmäistä keskustelukertaa. Ensimmäisiin tapaamisiin päädyin siksi, että oletin jo niissä tapahtuvan arvojen rakentumista. Asiakkaat valitsin siinä järjestyksessä, kun he tulivat vastaanotolle ja lupautuivat tutkimukseen. Jotta myös terapeuteista⁵ johtuva variaatio pääsisi aineistossa paremmin esille, halusin pareille eri työntekijän. Ensimmäisen parin, Kaisan ja Matin, terapeuttina on mies, ja toisella parilla, Eevalla ja Reijolla, terapeutti on naispuolinen.

Aluksi kuuntelin nauhat kertaalleen läpi saadakseni niistä yleiskuvan. Seuraavaksi litteroin keskustelut sanatarkasti: aineistoa kertyi 74 sivua. Tämän jälkeen alkoi tekstimassan lukeminen uudestaan ja uudestaan arvodiskurssien ja vuorovaikutuksen näkökulmasta. Aiheeni varmistui, sillä huomasin, että tekstejä on mahdollista lukea valitsemallani tavalla. Vuorossa oli analyysiyksikön laajuuden pohtiminen. Koska totesin, että niin yksittäiset sanat kuin lausumatkin voivat olla hyvin arvottavia, analyysiyksiköksi muodostui episodi. Sen määrittelin tekstipätkäksi, jossa osallistujat alkavat keskustella siten, että jokin asia muodostuu tavoittelemisen arvoiseksi, arvoksi. Tämän jälkeen koodasin aineistoa lajitellen samaan kategoriaan kaikki ne episodit, joissa joko alettiin rakentaa diskurssia tai jossa keskusteltiin jo aiemmin rakentuneeseen arvoon

⁵ Perheasiain neuvottelukeskusten työntekijät ovat perheneuvojia. Yhtenäisyyden vuoksi käytän heistä kuitenkin terapeuttinimikettä.

lisää merkityksiä. Tässä vaiheessa nimesin diskurssit pyrkien säilyttämään aineistolähtöisyyden, jotta asiakkaiden ja työntekijöiden antamat merkitykset pääsisivät esille mahdollisimman hyvin. Seuraavaksi keskityin episodien vuorovaikutuksen tarkempaan erittelyyn, ja kiinnostavimmat kohdat päätyivät näytteeksi tutkimusraporttiin.

Koko tutkimusprosessin ajan olen pyrkinyt refleksiivisyyteen eli tiedostamaan niitä tunteita ja ennako-oletuksia, joita aihe ja aineisto minussa herättävät ja jotka saattavat vaikuttaa tulkintoihini. Varsinkin alkuvaiheessa reflektointi oli intensiivistä. Jo ennen nauhoituksiin tutustumista pohdin paljon omaa tutkijan asemaani suhteessa siihen instituutioon, josta aineisto on kerätty. Jokin aika sitten kirkosta eronneena perheasiain neuvottelukeskus herätti monenlaisia ajatuksia, kysymyksiä ja ennakkoluulojakin. Huomasin miettiväni jopa sitä, onko minulla oikeutta käyttää kirkon organisaatiosta hankittua materiaalia: olenko tulkinnoissani jotenkin subjektiivisempi kuin kirkkoon kuuluva tutkija? Toisaalta päädyin ajatukseen, että ehkä pohdin suhdettani aineistoon jopa enemmän, kuin jos olisin edelleen kirkon jäsen. Terapiakeskustelujen sisällöt tulivat monesti hyvin lähelle myös omaa elämääni, ja niin asiakkaitten kuin työntekijöidenkin sanomiset ja jopa äänensävyt herättivät välillä voimakkaita tunnereaktioita. Pyrin tulemaan tietoiseksi siitä, mitkä tulkinnot johtuvat pääosin omasta persoonastani ja taustastani ja millä tulkinnoilla taas on laajempaa uskottavuutta. Tämän eron tarkka tekeminen lienee kuitenkin mahdotonta, ja lopulta lohduttaa vain hermeneuttinen ajattelutapa: tulkinta on aina subjektiivista, se tulee aina tehdyksi jostain näkökulmasta käsin.

Keskustelijoiden nimet on muutettu eikä aineisto-otteiksi ole valittu sellaisia, joista henkilöt olisi mahdollista tunnistaa. Seuraavassa on esitelty litteroinnissa käytetyt merkit:

T	terapeutti
K, M, E, R	Kaisa, Matti, Eeva, Reijo
(.)	alle sekunnin mittainen tauko
(2)	tauko ja sen kesto sekunteina
(tekstiä)	epävarmasti kuultu sana tai kohta
(?)	puheesta ei ole saanut selvää
teks-	kesken jäänyt sana
<u>tekstiä</u>	painotettu kohta
[tekstiä]	päällekkäin puhuttu kohta
((tekstiä))	litteroijan oma kommentti
=	puheenvuoro jatkuu ilman taukoa
(...)	puheenvuorosta on jätetty osa pois

3 TULOKSET

Esitän tulokset pyrkien osoittamaan sen, kuinka olen aineistoa lukenut. Diskurssia rakentavista episodeista olen valinnut näytteiksi sellaisia, joissa arvo rakentuu tai joissa diskurssi saa lisää merkityksiä. Valintakriteerinä on ollut myös episodin sisältämän vuorovaikutuksen kiinnostavuus: tapahtuuko esimerkiksi asiakassuhteessa tai puolisoiden välisessä viestinnässä jotain olennaista? Näytän ensin Kaisan ja Matin ja sen jälkeen Eevan ja Reijon keskusteluista muodostamani diskurssit. Vaikka tekstit osoittautuivat arvodiskurssien monimutkaiseksi kudelmaksi, tuon diskurssit esille siinä järjestyksessä, kuin ne alkavat rakentua. Myös aineisto-otteet ovat aikajärjestyksessä. Tekstinäytteiden otsikoihin olen tiivistänyt tulkintani siitä, mitä episodissa tapahtuu vuorovaikutuksen tasolla. Aineisto ja siitä tekemäni havainnot vuorottelevat. Erittelyssä ja tulkinnassa käyttämiäni työkaluja esittelen sitä mukaa, kun otan niitä käyttöön.

3.1 Kaisa ja Matti

3.1.1 Vuorovaikutusdiskurssi

Vuorovaikutus alkaa rakentua arvoksi heti ensimmäisen istunnon alussa, kun Kaisa ongelmaa terapeutille esitellessään viittaa ”niin hirveisiin riitoihin, että se niinku tavallaan vie jo pohjaa sit siitä mitä on saatu tehtyä”. Kaisa myös toivoo heidän riitojensa olevan ”rakentavampia”, ja hän toteaa, että ”he eivät varmaan sitten osaa riidellä oikein”. Tässä vaiheessa Matti ei vielä ole puhunut mitään, ja terapeutti alkaakin vähitellen siirtää puheenvuoroa Matille.

Ote 1: Matille tarjotaan asiakkuutta

- 1 T: mitä sä luulet että mikä (.) mikä tuota mattia painaa tässä tilanteessa eniten (2) se sama juttu
 2 kun sinua vai onko (.) jotkut ihan muut asiat jotka mattia mietityttää (2)
- 3 K: emmä oikein tiä (3)
 4 niin kauheesti puhu (4)
- 5 T: et sua mietityttää mikä häntä mietityttää kun sä et (.) saa tietää niinkö (2)
- 6 K: no varmaan sitäki (10)
- 7 T: miten matti sinun kannalta on että (.) onko tässä jotakin mitä haluaisit muuttaa tässä
 8 (.) elämäs[sä]
- 9 M: [no] varmaanki se puhumattomuus tietysti on semmonen (.) semmonen mikä on
 10 (.) on meiän välillä tietysti (3)
 11 ja sitten se varmaan menee varmaan sitäkin kautta kun (.) tulee niitä riitatilanteita niin sitä
 12 tavallaan ajaa ittensä semmosen luk- lukkotilanteeseen että ei sitten (4)
 13 tuntee että on parempi kun ei puhu sitten taikka on on hiljaa niin ee ee pahene aenakaan se
 14 asia sitten
- 15 T: mmm (2) onks tää puhumattomuus semmonen niinkun riitoihin liittyvä (.) [asia vai]
 16 M: [no] riitojen
- 17 jäläkeen kaiten se on [näin että se]
 18 T: [aha (.)] onks se tämmöstä niinku (.) perinteisesti mykkäkouluksi
 19 kutsuttua sitte että (.)
- 20 M: no se ei ehkä tahallisesti niinkään mutta se se on ehkä semmonen (2) semmonen semmonen
 21 (.) aekojen saatossa (.) eehän se (.) pelekästään tähän (.) tietysti ihan (.) viimeeseen vuoteen
 22 (ollenkaan) rajotu tämä asia ohan siitä aikasemminkin rieltä ja (.) ennen eroaki ja (.)
 23 silloinkin koin jo sen et- tavallaan että se (.) asioitten vat- vatkaminen jos sitä (.) ei osattu
 24 varmaan joskus sitä riitelyä tehdä oikeella tavalla (.) minä sitten tavallaan (.) tein semmosen
 25 (2) kuoren itelleni että en sitten (.) on parempi kun on hiljaa niin ei tule (.) enempä
 26 vaikeuksia sitte (2)
- 27 T: sullako oli huonoja kokemuksia tästä vatkamisesta ((nauraa))
- 28 M: jossain mielessä joo [(2) että (.)] että se tuntu että asiat ei enää riitele vaan sitten kuhan=
 29 T: [(nauraa)]
- 30 M: =saahaan riidellä se- [(.)] tavan vuoks (2)

Terapeutin kysymys (r. 1) avaa Kaisalle mahdollisuuden tuoda esille, että ongelma on pikemminkin Matissa. Kaisa ei oikeastaan vastaa terapeutille vaan esittää hienovaraisen ja lyhyen syytöksen (r. 4): ”niin kauheesti puhu”. Samalla Kaisa myös tarjoaa Matille asiakkuutta. Viimeistään tässä vaiheessa puhuminen myös rakentuu arvoksi, sillä Kaisan syytöksen taustaoletuksena on ajatus, että Matin pitäisi puhua enemmän. Matin kasvoja mahdollisesti uhkaava lausuma tulee ilmaistuksi ilman etukäteisvaroitteluja. Kaisa kuitenkin pehmentää syytöstään jättämällä esimerkiksi Matin nimen pois ja käyttämällä sanoja ”niin kauheesti”: Matti siis puhuu kuitenkin jonkin verran. Paradoksaalista on, että tässä vuorovaikutustilanteessa juuri Kaisan puheenvuorot ovat hyvin lyhyitä ja hiljaisuutta on paljon. Pitkistä tauoista (r. 3-6) huolimatta Matti ei ota puheenvuoroa vaan odottaa terapeutin kysymystä. Kysymyksessään (r. 7) terapeutti korostaa Matin näkökulmaa eikä hän puhu Matin tarpeesta muuttua vaan siitä, onko ”elämässä” jotain sel-

laista, mitä hän tahtois muuttaa. Terapeutti suojaa Matin kasvoja eikä hyväksy häntä suoralta kädeltä asiakkaan asemaan.

Matti myöntää ongelman olemassaolon (r. 9-14), joskin hieman pehmennellen ja epäröiden. Hän toistaa epäröintiin viittaavia sanoja (”tietysti”, ”varmaanki”) ja pitää varsin pitkän tauon (r. 10). Hän myös kuvaa puhumattomuuden olevaksi ”meiän välillä”, ei häneen liittyvä ominaisuus. Koska Kaisa on tuottanut hänet ongelmallisena, Matti alkaa kuvailla ja samalla myös oikeuttaa omaa puhumattomuuttaan sillä, että hiljaa pysyessä tilanne ei ainakaan pahene. Terapeutin kysymykset (r. 15-19) voi nähdä yrityksenä hahmottaa pulmaa ja ”tehdä diagnoosia” tilanteesta. Ilmiön epämääräisyys tulee esille ”semmonen niinkun”- ja ”tämmöstä niinku” -ilmaisuisissa. Matti vastaa kysymykseen nimeämällä puhumisen pejoratiivisesti ”asioitten vatkaamiseksi” ja tuomalla esille, että puhumattomuus ei ole tahallista (r. 20). Matti tulee kieltäneeksi oman toimijuutensa puhumisen suhteen. Syylliseksi muodostuukin ”kuori”, jonka Matti on tehnyt itselleen aikojen saatossa. Matti myös viittaa Kaisan aiempiin sanoihin ”oikein riitely”, ja hän käyttää implisiittisesti ”me”-pronominia: ”ei osattu tehdä”. Hän myös toistaa jo aiemmin esille tuomansa perustelun siitä, miksi hän on päättänyt olla hiljaa: asiat eivät siten vaikeudu. Puhumisen nimeäminen ”asioitten vatkaamiseksi” huvittaa terapeuttia (r. 27), mutta Kaisa ja Matti eivät tilanteessa naura. Matti myöntää huonot kokemukset vatkaamisesta taas hieman epäröiden (”jossain mielessä”). Asian reilu myöntäminen voisi tuntua rakentuvan arvon - ja sen rakentajan - liian vahvalta kyseenalaistamiselta.

Ensimmäisen istunnon loppupuolella terapeutti esittää varsin pitkässä puheen-
vuorossaan ajatuksen, että tapaamisissa joudutaan luultavasti puhumaan hankalistakin asioista. Tätä on edeltänyt Kaisan toteamus tai syytös siitä, miksi hän ei ole joitakin asioita halunnut ottaa keskustellen esille Matin kanssa: ”että kun seuraavan kerran tulee riita niin yhtään ei oo mitään takuita etteikö siitä asiasta tule lärviin takasin oikein kunnolla”. Vaikka Kaisa käyttää ”tulla lärviin” -ilmaisua, hän ei viitanne fyysiseen väkivaltaan vaan siihen, että hankalia asioita käytetään riitatilanteissa aseina. Tämän jälkeen Kaisa tarjoaa terapeutille asiantuntija-asemaa suhteessa vuorovaikutusdiskurssiin.

Ote 2: Terapeutille tarjotaan asiantuntija-asemaa

- 1 K: ja tavallaan se oli yks ajatus siitä (.) kun soitin että tarvitaan ulukopuolinen ihminen siihen
- 2 (.) joka osaa sitten katkastakkin sitten (.) mitä me ei niinkun osattas keskenämme
- 3 ((naurahtaa)) ruvetas keskenämme toisillemmu kiljumaan (.)

- 4 T: mulla oli semmoinen erotuomarin pilli tuossa [((nauraa)) minä en tiä mihin se on (.) se on]=
 5 K: [((nauraa)) (ihan hyvä)]
 6 T: =joutunu että tuota (.)
 7 K: taikka kysyä sitten vetästä sieltä joku (.) oikee kysymys [siitä] välistä mitä me ei hokasta (.)
 8 T: [mmm]
 9 K: voisoin kuvitella [näin]
 10 T: [mmm] (3)

Puheenvuorossaan Kaisa korostaa sitä, että he eivät osaisi puhua kaikista asioista keskenään, ja siksi terapeutin vuorovaikutuksellinen asiantuntemus on paikallaan. Hänen esimerkiksi oletetaan pystyvän kysymään oikeat kysymykset ja katkaisemaan keskustelu, jos tilanne muuttuu liian intensiiviseksi. Terapeutti kuitenkin lieventää tarjottua asiantuntija-asemaa huumorilla, johon myös Kaisa nauraen yhtyy. Terapeutin muita keinoja väistää asiantuntijaposition ovat vain minimipalautteiden antaminen ja tauon jälkeen puheenaiheen muuttaminen.

Terapeutin toimintaa voi tulkita myös karnevalismin (ks. Bahtin, 1984) näkökulmasta. Terapeutti vastustaa asiantuntija-asemaa, eräänlaista valtarakennelmaa, karnevalisoimalla tilanteen, parodioimalla itseään ja herättämällä karnevalistista naurua. Hän suhtautuu vapaasti ja tuttavallisesti omaan arvoasemaansa ja yhdistää toisistaan normaalisti kaukana olevia asioita, kuten maallisen ja pyhän, kevyen ja raskaan, aviosuhteen ongelmat ja pelin. Muuttamalla diskurssin karnevalistiseksi ja saamalla aikaan karnevalistista naurua terapeutin voi ajatella jopa kapinoivan asiantuntijuutta vastaan ja osaltaan horjuttavan totuttua hierarkiaa. Toisaalta Kaisa on omassa puheenvuorossaan (r. 1-3) jo pohjistanut terapeutin mahdollisuutta karnevalisointiin. Kaisakin on suhtautunut hieman humoristisesti heidän ”kiljumiseensa”, minkä voi yhdessä naurahduksen kanssa tulkita ikään kuin luvaksi siirtyä humoristisen ja karnevalistisen puhutavan puolelle. Ensimmäisen istunnon lopussa asiantuntija-aiheeseen vielä palataan.

Ote 3: Terapeutti väistää asiantuntija-aseman

- 1 T: (...) minusta se on hyvä että (.) että ootte varannu tätä aikaa (.) nyt nyt tähän hommaan te
 2 tulitte pitkästä matkasta ja tuota (.) mää aina aattelen et se kertoo siitä (.) kertoo niinkun
 3 semmosesta että et haluaa satsata ja kyllä mä monesti oon miettiny että (.) et mikä tässä on
 4 ihmisiä auttanu että (.) et niinku (.) sekö että tässä pystyny työntekijänä tekemään jotakin
 5 vai (.) vai enemmän se että ihmiset on varannu aikaa ((naurahtaa)) keskustelulle ja (.) tullu
 6 huoneeseen joka on sitä varten [et] selvitetään asioita (.)
 7 K: [mmm mmm]
 8 M: [mmm]
 9 M: kyl se aina se ulkopuolinen näkemys siihen asiaan niin kyllä se on (.) on tärkeä kuitenkin
 10 koska ei sitä (.) nää nää tarpeeks lähelle ite taikka sillä tavalla=
 11 K: =et sokeutuu siihen

- 12 [tavallaan]=
 13 M: [mmm]
 14 K: =[.] ilmeisesti]
 15 T: [(?)] mää taas nään sen vähän niinkun niin päin et ((naurahtaa)) se on tärkeätä
 16 se että (.) että paneudutaan asiaan (.) te ootte varannu tän ajan ja ootte osottanu sen
 17 tulemalla tänne yhdessä (.) must se on aika tärkeä tekijä siinä (.) siinä tai siihen että
 18 saahaan se (?) aika tärkeä niinku ((yskäisee)) toinen toisellenne nähdä että te ootte
 19 kumpikin täällä (.) ja kumpikin haluaa niinku (.) rakentaa (.) elämää eteenpäin (2) (...)

Terapeutti rakentaa puheenvuoroillaan asiakkaita työskentelyn keskiöön ja sen tärkeimmäksi elementiksi pohtimalla, ”mikä tässä on ihmisiä auttanut”. Samalla hän myös kyseenalaistaa ja vähättelee omaa osuuttaan: hän käyttää itsestään ”työntekijä”-sanaa eikä esimerkiksi ”minä”-pronominia. Nyt vuorostaan Matti korostaa ulkopuolisen asiantuntijan tarpeellisuutta, mihin terapeutti esittää varovaisen erimielisyytensä: naurahdus ja ”vähän niinku” -ilmaisu (r. 15) pehmentävät eriävää mielipidettä. Samalla terapeutti myös rakentaa yhteisyyttä parin välille. Diskursiivisena keinona on esimerkiksi sen korostaminen, kuinka paljon pari on työskentelyyn jo satsannut ”tulemalla pitkältä matkasta”. Hän myös käyttää ”yhessä”-sanaa ja toistaa sekä ”kumpikin”- että ”ootte”-sanoja. Terapeutin puheenvuoron voi lukea myös parin kehumisena, mikä sekin on rakennettava takkuilevan toiston, pehmentelyjen ja passiivisten ilmaisujen avulla: ”se kertoo siitä (.) kertoo niinkun semmosesta että et haluaa satsata”. Suoraa viittausta pariin vältetään, ja myös yskäisyyn voi tulkita varovaisuutta rakentavaksi. Terapeutin ensimmäinen puheenvuoro (r. 1-6) vahvistaa vuorovaikutusdiskurssia arvoksi: ajan varaaminen keskustelulle on hänen mukaansa auttanut ihmisiä.

Toisen istunnon alkupuolella terapeutti kysyy, kuinka tapaamiset voisivat auttaa asioitten eteenpäin menemistä. Puhuessaan vuorovaikutuksesta Matin voi nähdä tarjoavan suhdetta asiakkaan asemaan.

Ote 4: Matti tarjoaa suhdetta asiakkaaksi

- 1 M: no varmasti kummankin pitäs (.) täältä kautta taikka muuten oppia se (.) tietämään ne kohat
 2 mistä kohalta se ruppee puristamaan sitten ja ja millä tyylillä keskusteltuna rupeaa asiat
 3 puristamaan ja (.) ja jos lähetään sitten keskustelemaan niin ei että varotaan niitä paikkoja
 4 (.) tapoja keskustelussa millä se (.) on niinkun (.) arka karkaamaan käsistä sitten se tilanne
 5 (2) ja vaikka sitten osataan pysäyttää kumpikin hetkeks aikaa se tilanne ja (2) kävellään
 6 vaikka lenkki taikka (.) taikka jotakin muuta (6)
 7 koska se nyt ainakin tällä hetkellä taitaa olla näin että riitelyssä (.) riidan aikaan meidän
 8 keskustelu ei ole mitenkään positiivisia varmaan sitten [(.)] ne on sitten (.) lähinnä typerää(.)
 9 K: [mmm]
 10 T: minkälainen käsitys teillä on muista suomalaisista perheistä (.)
 11 K: ((nauraa))
 12 M: no (.) ehkä keski- keskiarvoa likelle liippaa ehkä semmonen (.)

- 13 K: [tuskinpa] ne muillakkaan kauheen viisaita on (.)
 14 T: [((yskäisee))]

Matti puhuu siitä, kuinka ”kummankin pitäs oppia”, ja hän myös käyttää ilmaisua ”meiän keskustelu” (r. 7-8) sekä passiivisia verbejä (”lähetään”, ”varotaan”, ”osataan”), jotka puhekielessä tyypillisesti korvaavat monikon ensimmäisen verbimuodon. Vaikka Matin puheenvuoron voi nähdä ongelmapuheena, Kaisa ei sitä ainakaan tulkitse syytökseksi itseään kohtaan, vaan hän myötäilee minimipalautteella (r. 9) Matin kuvausta tilanteesta. Oppimisen tavoitteeksi Matti nimeää sellaisen taidon (”osataan pysäyttää se tilanne”), jota aiemmin oli tarjottu terapeutin asiantuntijuuteen liittyväksi. Pitkän tauon jälkeen (r. 6) Matti vielä antaa heidän tilanteestaan jonkinlaisen tiivistelmän, jossa hän suhtautuu hieman vähätellen (”ainakin tällä hetkellä”) ja epäröiden (”taitaa olla”, ”varmaan sitten”) heidän vuorovaikutusongelmiensa kuvaukseen. Näiden diskursiivisten keinojen avulla Matin voi tulkita suojaavan sekä omia että Kaisan kasvoja. Kysymyksellä muista suomalaisista perheistä myös terapeutti neutraloi ja normalisoi Matin ongelma kuvausta eli suojaa parin kasvoja. Kysymyksen takia Kaisa ja Matti joutuvat vertaamaan itseään muihin suomalaisiin perheisiin. Normalisoinnin voi katsoa onnistuneeksi, sillä molemmat toteavat olevansa aikalailla samanlaisia kuin muut, ja Kaisaa kysymys jopa naurattaa. Korostamalla muita *suomalaisia* perheitä terapeutti tulee vihkaa rakentaneeksi kuvaa nimenomaan suomalaisesta vuorovaikutuskulttuurista. Taustaoletukseksi voi lukea sen, että joissain muissa kulttuureissa riidatkin ovat ehkä jotain muuta kuin typerä.

Vuorovaikutusdiskurssi laajenee, kun Kaisa ja Matti joutuvat miettimään terapiassa käsiteltäväksi haluamiaan aiheita. Matti tuo varovaisesti esille ”takertele van seksin” ja sen, että hänen seksuaaliset halunsa ovat vähentyneet. Sen jälkeen terapeutti yhdistää seksin ja vuorovaikutuksen ongelmat toisiinsa.

Ote 5: Terapeutti laajentaa terapiassa käsiteltäviä asioita

- 1 T: mää aattelen et se on (.) on sillä lailla kans niinku iso asia et mää sen ajattelen et se on
 2 niinkun yks (.) niinkun semmonen hyvin selkee puoli tätä keskinäistä vuorovaikutusta
 3 [(.) et et sekin niinkun (.) et toisaalta se voi niinku (.) niinku siellä voi heijastua jotakin
 4 M: [mmm]
 5 T: [(.) joka niinkun tuntuu jotenkin että se ei pelaa sitten et jos siinä on siinä=
 6 M: [mmm]
 7 =vuorovaikutuksessa jotakin mikä (.) mikä ei toimi se voi näkyä siinä tai sit se et jos ei sillä
 8 puolella pelaa niin se heijastuu siihen muuhun (.) vuorovaikutukseen (.) mää niinkun aika-
 9 aikalailla liitän [tän] tän (.) seksin liitän tähän niinkun osaks tätä muutakin parisuhteen=

- 10 K: [mmm]
 11 T: =vuorovaikutusta että (.) minkälaista on olla yhdessä (2)
 12 M: minä vähän veikkasin näin (.) omalta kohaltani että (.) et tää liikkumattomuus tai se miten
 13 (.) että se on jäänyt semmonen (.) ruumiillinen kuntopuol kyllä ihan (.) viimesen vuojen
 14 kahen aikaan niin [on] (.) jäänyt kokonaan hoitamatta ja sitten (.) tupakinpoltto kans=
 15 T: [mmm]
 16 M: =varmaan osaltaan sitäkin on nyt tullu (.) harrastettua vähän aikaa niin (.) oisko siinä
 17 osasyynä semmonenki sitten
 18 T: niitten vois olettaa vaikuttavan (.)
 19 M: mmm (.)
 20 T: mut et kun (.) onhan sitä mahdollisuus myös niinkun kuulostella ja tutkia että onko (.) onko
 21 muuta (7)

Terapeutin voi ajatella varsin pitkässä puheenvuorossaan puhuvan jonkinlaisesta asiantuntija-asemasta käsin, vaikka hän moneen kertaan painottaakin sitä, että *hän* ajattelee näin (r. 1). Korostamalla tätä terapeutti tulee antaneeksi tilaa myös asiakkaiden omille tulkinnoille. Myös ”aikalailla”-sana (r. 9) ja ”voi heijastua” -ilmaisuu (r. 3) varoavaistavat määritelmää. ”Niinku”-sanat ja tauot toistuvat erityisesti puheenvuoron alussa (r. 1-5), ja määrittelyä pehmentää myös useista ”se”-pronomineista johtuva epämääräisyys. Toisaalta asiantuntijuutta ja terapeutin näkökulmaa ovat korostamassa seksin määrittely ”isoksi asiaksi” (r. 1) ”selkeeksi puoleksi keskinäistä vuorovaikutusta”. Sekä Matti että Kaisa kuuntelevat antaen minimipalautetta. Matti esittää erimielisyytensä liittämällä seksin takertelun ”ruumiilliseen kuntopuoleen”. Erimielisyyden ilmaisemista hän pehmentää ”vähän veikkaamalla” (r. 12) ja esittämällä puheenvuoronsa lopuksi konditionaalisen kysymyksen ”asiantuntijalle” (r. 16-17). Terapeutti ei täysin tyrmää Matin tulkintaa, vaan hän jatkaa konditionaalista olettamista (r. 18). Hän myös esittää epämääräisen mutta-lauseen (r. 20), josta ei käy ilmi, mihin hän ”muuta”-sanalla viittaa: ruumiilliseen kuntopuoleen vai vuorovaikutuksen ongelmiin? Asian ”kuulostelu” jättää määritelmän avonaiseksi, jolloin siihen on mahdollisuus myöhemminkin palata. Terapeutin näkökulmasta seksin liittäminen vuorovaikutusdiskurssiin voi helpottaa seksiaiheen käsittelyä; kyseessä olevan asiantuntijaorganisaation erityisalueena ei ole ”ruumiillinen kuntopuoli”, johon Matti seksin liittää. Matin näkökulmasta myös seksivaikeuksien yhdistäminen hänelle tarjottuun vuorovaikutusongelmaisen identiteettiin tekisi hänestä helpommin yksin vastuullisen sekä vuorovaikutuksen että seksin ongelmista.

3.1.2 Tasa-arvodiskurssi

Tasapuolisuus tulee ensimmäisen kerran esille aloitusistunnon alkupuolella sen jälkeen, kun Matti on varsin pitkässä narratiivissa kertonut, kuinka hän aikanaan urakoi töitä niin paljon, että sen jälkeen vain tahtoi levätä kotona. Jo tässä vaiheessa tasa-arvo rakentuu arvoksi terapeutin aloitteesta ja asiakkaiden myötäillessä minimipalauttein.

Ote 6: Terapeutti ottaa esille tasapuolisuuden

- 1 K: niin se on ihan totta että siitä sun työnteosta on keskusteltu monta kertaa aikasemminkin ja
2 [siitä] että kuinka paljon siihen niinkun voi laittaa sitä (.) aikaa (.)
3 T: [mmm] (7)
4 että onko se vähän niin että et ko- koti pitäis olla semmonen levonpaikka mut se pitäis olla
5 levonpaikka kaikille että [(.)] et niinku tasaverosesti [että] (.) et joo (.) mutta et kyllähän=
6 M: [mmm]
7 K: [mmm]
8 T: = sitä vois hyvin ajatella että tuomonen (.) tuomonen urakkameininki jossaki vaiheessa
9 potkii takasi (.)
10 M: kyllä sen on huomannu että sitten et (.) oonhan minä nyt vähentäny paljon sitä että en nyt
11 oo joka viik- viikkokkaan tainu ihan olla (.)
12 K: niin joo mut sinun nykyinen työ vie ihan riittävästi jo tästä nykyisestä ajasta että (...)

Tässä vaiheessa ei ole keskusteltu ollenkaan esimerkiksi siitä, käykö Kaisa töissä tai miksi Matti teki tai tekee niin paljon töitä. Kaisa ilmaisee, että Matti toimivana subjektina aktiivisesti ”*laittaa* aikaa” työnteokoon. Vasta seuraavassa istunnossa Kaisa tuo julki sen, että Matti teki aikoinaan töitä kovasti sen takia, koska muuten perheen taloudellinen selviäminen ei ollut mahdollista. Matti ja terapeutti tulkinnevat Kaisan ensimmäisen puheenvuoron syytökseksi. Aluksi Kaisa vakuuttaa Matin tarinan todeksi (r. 1) ja mainitsee myös, että kyse on ”*sun* työnteosta”, ei esimerkiksi meidän välisestämme työnjaosta. Ongelman suuruutta korostaa se, että asiasta on keskusteltu ”*monta* kertaa”. Ilmaisu tuo esille myös, että Matti ei ole keskusteluista huolimatta muuttanut toimintaansa.

Kaisan syytöksen jälkeen terapeutti määrittelee varovaisesti kodin tasaveroiseksi levonpaikaksi kaikille. Koska tasapuolisuuden esille tuomisen voi nähdä Matin kasvoja uhkaavana, terapeutti pehmentää määrittelyään esittämällä sen kysymysmuodossa ja käyttämällä konditionaalia (”pitäs”). Myös ”vähän”-, ”semmonen”- ja ”niinku”-sanat tekevät määrittelystä lempeämmän. Puheenvuorollaan terapeutti osoittaa huomanneensa keskustelusta tasa-arvoteman. Terapeutin näkökulmasta tasa-

arvodiskurssin voi ajatella tässä kontekstissa olevan jollain tavalla hänen asiantuntijuut-
taan ja tasapuolisuuttaan korostavan. Voi kysyä, leimautuisiko miesterapeutti ”epätasa-
arvon kannattajaksi”, jos hän ei ottaisi aihetta tässä esille. Puheenvuorollaan terapeutti
tavallaan oikeuttaa Kaisan esittämän syytöksen, mutta toisaalta kiirehtii pian (r. 5, 8-9)
ymmärtämään myös Mattia, suojaamaan hänen kasvojaan syytökseltä. Terapeutti siis
rakentaa tasapuolisuutta myös asiakastilanteeseen ymmärtämällä molempien näkökul-
mia. Matti vastaa Kaisan syytökseen kertomalla vähentäneensä työntekoa. Kaisa ei hy-
väksy tätä selitystä, vaikka vahvistaakin ”niin joo” -sanoilla Matin kuvauksen. Kaisa
kuvaa varsinkin viimeisessä puheenvuorossaan työn kuin kolmanneksi osapuoleksi (ks.
Jallinoja, 2000), paratiisiin luikerrelleeksi käärmeeksi, joka vie liian ison ajan yhteisestä
parisuhde- ja kotiajasta. Matin työnteko näyttäytyy ongelmana eikä perheen yhteisyyttä
tai toimeentuloa rakentavana.

Tasa-arvodiskurssi tulee seuraavan kerran selkeästi esille toisessa istunnossa,
kun Kaisa on esittänyt toiveen, että Matti ottaisi enemmän vastuuta arjesta, asioitten
hoitamisesta ja talouden suunnittelusta. Ongelmien kautta Kaisa on rakentanut tasapuo-
lisuudesta yhä vahvempaa arvoa.

Ote 7: Tasa-arvoneuvottelua

- 1 T: mikä sun käsitys on mitä (.) mitä kaisa toivos (3)
2 M: mmm (4)
3 no ainakin tää siis varmaan semmosta samankaltasuutta kun miten mitenkä hän ajattelee (.)
4 asioista (.) et meillon ainakin erityylinen tapa asioista ajatella että minä en (6)
5 sanotaan asioihin joitaki vaikka joku ostos tai muu niin mä en (.) ihan niin tarkkaan
6 varmaan ajattele mitä ne maksaa vaan onko se tarpeellinen ja ei ja (.) tota (3)
7 ja sitten ite vaikka niinku tämä laskujen (4)
8 laskujen seuranta ja maksaminen minusta se on (.) minä oon niinku sitä mieltä että mä
9 tavallaan ((hieman naurahtaa)) tuon sen lisärahan siihen tai niinkun (.) palapelin niitten
10 kanssa ja (.) ja ja (2) kaisa (toivos että) joka ne laskuttas ja touhuais sitten mutta (.) minun
11 (.) tekninen taito ja semmonen niin se ei ihan (.) parasta sillä alalla (4)
12 että tottakait siinä (.) pystyn seleviämmään niistä mutta (.) huomattavasti paljon
13 näppärämmin se käy kaisalta se asia (2)
14 T: että tee sinä kun oot niin hyvä niinkö ((puhuu hieman nauraen)) (.)
15 M: ((naurahtaa)) no näin ehkä (.) näin ehkä siinäkin mielessä mutta en tiää (.)
16 T: tää on meillä vähä semmonen pirullinen meidän perheessä tää (.) tee sinä kun oot niin hyvä
17 et (oot niin hyvä siinä) roskapussin kanssa ((nauraa)) veisitkö sinä kun oot niin hyvä siinä
18 [[[nauraa]]]
19 K: [[[nauraa]]]
20 M: [ei kyllä minä ainakiin haluaisin] näin että (.) ja (.) että asioita joitakin on joilla (.) osaa
21 kaisa paremmin joitakin joita minä osaan paremmin niin (.) miks niitä välttämättä sitten
22 vär- väkisten yritetään tehdä koska se toiselta sujuu paremmin (.)
23 T: että että ei tehtäs niinkun vaikeimman jälkeen [asioita vaan se kuka (?)]
24 M: [niin (.) mutta että kuitenkin sit] tottakai
25 tasattava on jollakin tavalla että ei nyt tule ylimäärästä kuormaa niin sekin on huomioitava
26 kyllä

Matti ilmaisee puheenvuoronsa alussa käsityksensä, että Kaisa toivoo häneltä samankaltaisuutta itsensä kanssa. Tasa-arvodiskurssiin tulevat siis heti liitettyksi myös toiveet sukupuolten samankaltaisuudesta. Matti on hieman eri mieltä Kaisan kanssa siitä, kuinka asiat pitäisi hoitaa, ja hän tuo mielipiteensä esille varoen pitämällä monia pitkiä taukoja (r. 2, 4, 6, 7), naurahtamalla ja käyttämällä ”niinku”- ja ”tavallaan”-sanoja (r. 8-9). Matti tarjoaa (”varmaan”, r. 6) myös selitystä rahankäytölleen: hän pohtii ostoksen tarpeellisuutta eikä hintaa. Hän rakentaa mielipiteestään uskottavaa kuvaamalla yksittäisiä, konkreettisia esimerkkejä. Matti esittää konditionaalissa toiveen, että Kaisa hoitaisi laskujen maksamisen, koska hän tuo lisärahan maksamiseen ja hänen tekninen taitonsa ei ole yhtä hyvä kuin Kaisan. Terapeutti huomaa tämän ”ylistämällä alistamisen” (r. 12-14) ja tarttuukin siihen huumorin ja omasta perheestään kertomisen (self-disclosure) avulla. Näillä keinoilla hän jälleen karnevalisoi omaa asiantuntija-asemaansa, josta käsin hän kuitenkin on Matin näkemystä hieman kyseenalaistanut. Karnevalisoinnin voi ajatella tässä myös asiakkaiden kanssa samalle tasolle laskeutumisena, hierarkian purkamisena. Siten terapeutti tulee rakentaneeksi myös tasa-arvoista asiakassuhdetta.

Terapeutin väliintulo naurattaa Kaisaa mutta ei juurikaan Mattia, joka joutuu (taas) selityselvölliseksi siitä, että hänen käsityksensä työnjaosta on hieman erilainen kuin Kaisan ja ehkä myös terapeutin. Tällä kertaa (r. 20-22) Matti ilmaisee mielipiteensä jämäkämmin: lyhyesti ja esittämällä retorisen kysymyksen, jonka voi katsoa osuvan tasa-arvoneuvottelun kuumaan ytimeen. Esille tullut näkemys tasa-arvosta edustaa Matille ”väkisten” tekemistä. Myös terapeutti osoittaa puheenvuorollaan (r. 23) ymmärtäneensä Matin näkökulman. Matti kuitenkin kiirehtii lieventämään (disclaimer, ks. Hewitt & Stokes, 1975) jämäkkää näkemystään (r. 24-26). Hänellä ei ole varaa tuottaa itseään tasa-arvoa vastustavana miehenä. Kuorman tasaaminen on ”tottakai”-asia. Mielipidettä varovaistamalla Matti osoittaa huomanneensa, että hänen näkemyksensä voidaan tulkita jollain tavalla tasa-arvoa vastustavaksi.

3.1.3 Uskollisuuskurssi

Uskollisuuskurssi alkaa rakentua ensimmäisessä istunnossa hieman vahingossa Matin käyttäessä luottamussanaa eri merkityksessä, kuin miten terapeutti sen ymmärtää. Matti puhuu Kaisan vaikeudesta luottaa hänen tekemisen tapaansa esimerkiksi kotitöissä. Terapeutti haluaa tarkistaa, liittyykö luottamusasiaan jokin ”isompikin tarina”. Matti vastaa kieltävästi, mutta Kaisa paljastaa olleensa uskoton 12 vuotta sitten. Hänen mukaansa asia on kuitenkin jo ”puhuttu läpi” eikä Mattikaan sano sen enää juuri vaikuttavan häneen. Aviollista uskollisuutta ei juurikaan tarvitse eksplisiittisesti rakentaa arvoksi; asia on yhdestä sanasta selvä ja kyseenalaistamaton kaikille. Puolisot käyvät kiivasta keskustelua siitä, kuka ei arvovaadetta ole pystynyt täyttämään. Kun Kaisa on paljastanut oman uskottomuutensa, hän tuo esille myös Matin toiminnan heidän väliaikaisen eronsa aikana muutama vuosi sitten.

Ote 8: Kuka teki huorin? -oikeudenkäynti (osa 1)

1 K: mmm ja matilla itellänsä oli sitten (.) heti (.) heti vaan siitä sitten kun (.) erilleen lähettiin
 2 (4)
 3 (oma) (.) taikka kyllä kai (.) sitten vähä (.) sitä vähän päällekkäisyyttäki siinä sitten oli (?)
 4 mutta kuitenkin (5)
 5 mutta mutta

Kaisa haluaa ”oikeudenkäyntiin” toisenkin ”syytetyn”, Matin. Puheenvuorossaan Kaisa korostaa ensin sitä, että ”*Matilla itellänsä*” oli toinen ”*heti vaan* kun erilleen lähettiin”. Pitkähkön tauon jälkeen hän vahvistaa syytöstä, joskin hieman epävarmasti (”kai”, ”vähä”-sanana toisto), ja tuo esille sen, että Matilla oli ”päällekkäisyyttä” naissuhteissaan.

Ote 9: Kuka teki huorin? -oikeudenkäynti (osa 2)

1 M: =molemillahan meillä tuli siinä vaiheessa tietysti (.) sitten (.) hetken aikaa (.) toinen
 2 toinen kaveri kummallakin oli (.) sehän oli (.) ehkä semmonen pakollinen käänti vain taikka
 3 semmonen (.) mihinkä ajauduttiin sitten (7)

Matin vastaus syytökseen on molempien, kummankin ”syyllisyyden” korostaminen. Matin puheenvuoron voi nähdä vähättelevänä ja molempien kasvoja suojaavana suhteessa kulttuurisesti vahvaan arvodiskurssiin. Hän korostaa tapahtuman, uskottomuu-

den, hetkellisyyttä ja käyttää varsin neutraalia ”kaveri”-sanaa, johon ei liity esimerkiksi mitään seksuaalisia konnotaatioita. Matti myös ilmaisee asian kuin kieltäen aktiivisen toimijuuden: ”*pakolliseen* käantiin *ajauduttiin*”. ”Ehkä”- ja ”semmonen”-sanat rakentavat kuvauksesta kuitenkin hieman epävarmaa ja epämääräistä. Kaisa ei molempien syyllisyyttä korostavaan Salomonin tuomioon tyydy.

Ote 10: Kuka teki huorin? -oikeudenkäynti (osa 3)

- 1 K: no tuota (12)
 2 on niissä mun mielestä sillai kyllä eroo tosiaan että (.) mähän olin kyllä ollu mutta (.) jo
 3 jonkun aikaa oikein (.) mitähän mää oisin ollu (2) no kuitenkin siis siin- (.) niinku omissa
 4 (.) omassa asunnossani ja (.) lasten kanssa ennenkö (.) mulla siinä oli ketään mutta että (4)
 5 se et (.) et matilla oli niinku kovin heti (.) siinä että (.) kunnolla ehtiny sieltä lähteä
 6 [(.) on siinä minun mielestä tietynlainen ero ((naurahtaa)) on (.) se oli minusta hirveen
 7 loukkaavaa sitten kun (.) se asia (.) selvis mulle]
 8 T: [on siinä jotain (.) niinkun sun kannalta loukkaa- niin (.) loukkaavaa siinä sun (.) niin nope-
 9 nopeasti asiat niinku] aha (.) okei (.) joo (.)
 10 K: vai kka mää olin niinku se joka sieltä lähti (.) hyvin monien asioit- minun mielestä se oli
 11 aika monen asian yhteinen sum makin (.) sillä tavalla siinä (.) kyllä (.) kärvistettiin jo toisia
 12 jo niin paljon siinä loppuvaiheessa ettei siinä ollu enää niinku

Kaisa käyttää kontrastirakennetta (ks. Potter, 1996; Smith, 1990) rakentaessaan uskottavaa eroa heidän toimintansa hyväksyttävyyden välille. Hän itse oli ollut ”jo jonkun aikaa” omassa asunnossaan, mutta Matilla toinen oli ”kovin heti”. Kaisa jopa rupeaa aluksi muistelemaan faktaa siitä, kuinka kauan hän oli ollut jo poissa kotoa. Myös tämän voi nähdä uskottavuuden rakentamisena. Hän painottaa erityisesti ”omassa asunnossani” -sanoja ja mainitsee myös lapset, minkä voi nähdä jonkinlaisena hyvän äidin identiteetin tuottamisena: lapset jäivät hänelle. Rivillä kuusi Kaisa tuo toiseen kertaan esille ”ero”-sanan ja muotoilee lausumansa siten, että ”on”-sanat vahvistavat sitä alussa ja lopussa. ”(Hirveen) loukkaava” -adjektiivin voi ajatella kuvaavan Kaisan tunteita mutta erityisesti sanalla tullaan määritelleeksi Matin toimintaa. Terapeutti myötäilee Kaisan kuvausta ja näin osoittaa ymmärtävänsä hänen loukkaantumisen tunteitaan. Lopuksi Kaisa asemoi itseään epäsuotuisasti ”lähtijäksi” ja antaa selityksen ja syyn lähdele: vaihtoehtoa ei juuri ollut. Näin Kaisa tulee ainakin osittain kieltäneeksi oman, aktiivisen toimijuutensa asiassa. Kaisa myös sanoo lähtönsä olleen ”monen asian yhteinen summa”, ei hänen valintansa. Matin osuus tulee esille myös ilmaisussa ”kärvistettiin toisia”.

Istunnon loppupuolella Matti esittää hieman uskollisuusdiskurssin latautuneisuutta lieventävän näkökulman. Hänen mielestään ”oikeudenkäyntiä” olisi hyvä muut-

taa pikemminkin siihen suuntaan, kuinka väliaikaisesta erosta ja sen mukanaan tuomista lisäongelmista on ”selevitty tänne asti”. Matin puhe on voimavarakeskeistä.

Ote 11: Voimavarapuhetta

1 M: (...) se väliaika musta pitäis olla semmonen aika et se on niinkun (.) puhasta aikaa
 2 kummallekin että siitä (.) se on tapahtunu mikä on tapahtunu ja siitä ei pitäis meidän kantaa
 3 (.) ((huokaisee)) enää mitään ((yskäisee)) kaunaa tai mitään muuta hyvänsä se oli (.) se oli
 4 semmonen vaihe joka oli (.) käytävä läpi nähtävästi molempiin (4)
 5 ja siitä päivämäärästä mä oon muutamankin kerran taettu ot- puhua tai jopa riidellä että
 6 millonka tapahtu mitäkin ja (.) minun mielestä nyt ei ole ehkä niin tärkeitä ne (.) se (.)
 7 päivämäärä mikä kirjoitetaan eropaperiin tai mikä mihinkin vaan se että miten siitä on
 8 selevitty nyt tänne asti (15)

Matti korostaa tässäkin sitä, että vaihe oli ”käytävä läpi nähtävästi *molempiin*”. Hän myös valitsee ”väliaika”- ja ”puhasta aikaa” -ilmaisut, joilla hän viittaa avioeron aikaan: avioliittoon sisältyvien uskollisuusvaatimusten ei tulisi ulottua ”väliaikaan” saakka. Matti tuo esille, että menneisyyden tapahtumia ei pysty muuttamaan (r. 2). Voimavarapuheen ja eropaperiin kirjoitettujen päivämäärien vähättelyn funktioksi voi Matin näkökulmasta tulkita pyrkimyksen pois syytetyn asemasta. Matin ja Kaisan taistelun siitä, minkä päivämäärän jälkeen kolmannet osapuolet olivat tai olisivat olleet hyväksyttäviä, voi tulkita neuvotteluksi, kumpi on pystynyt täyttämään avioliittoon ja avioeroon liittyvät normatiivisuuden vaateet. Matin voimavarapuhe päättyy erittäin pitkään taukoon. Muut keskustelijat eivät siis kovin hanakasti tartu hänen esittämiinsä ajatuksiin.

3.1.4 Hyväksyntädiskurssi

Hyväksyntä alkaa rakentua arvoksi ensimmäisessä istunnossa Matin ja Kaisan yhteisesti tuottaman, erästä heidän riitaansa kuvaavan narratiivin avulla. Matti kertoo siinä, että vain Kaisalta tulee moitetta esimerkiksi hänen tanssitaidoistaan. Pian Matti tuo ongelman kuvauksen kautta uudelleen esille sen, että hän ei koe tulevansa hyväksytyksi omine tekemisen tapoineen. Arvo on vahvasti Matin rakentama - Kaisa ei siihen ota kantaa.

Ote 12: Matti rakentaa hyväksyntää arvoksi moittimalla varovasti Kaisaa

- 1 M: (...) semmonen niinku rassaa (.) rassaa minua kun (2) kun kun kun teen jotaki asiata (.) ni
 2 se että mää teen eri tavalla varmaan kun kaisa niitä jos (nyt) joitakii asioita (.) ja niinku
 3 minä oon sanonukkii että ihmiset tekee samaa asiata kymmenellä eri tavalla ja (.) ja minä
 4 oon nyt niistä yks oso- yks teen sillä tavalla kaisa tekee yhellä tavalla ja (.) jos otetaan
 5 seoraavat kaheksan ne tekee taas eri tavalla (.) ja kukaan ei tee väärin välttämättä sitä asiata
 6 (.) vaan me tehään (.) tehään niinku (.) omalla tavallaan se (.) omalla tavallaan vaan se
 7 asia ja (.) sen hyväksyminen niin (.) ni se on (4)
 8 se on tuntunu vähä vaikeelle taikka sillä tavalla et se aina näykkii tavallaan se kun huomaa
 9 että (.) ee hyväksytä sitä sitte (.)

Matin puheenvuoron voi tulkita varovaiseksi moitteeksi ja samalla vihjailuksi Kaisan asiakkuudesta. Aluksi Matti ilmaisee varsin voimakkaan tunteen ja kokemuksen ("semmonen niinku *rassaa*"), ja hän toistaa "kun"-sanaa neljä kertaa, minkä voi tulkita tarpeeksi miettiä, kuinka sanansa asettelisi. Matti hakee perustelunsa hyväksymisvaateelle viittaamalla yleensä ihmisiin ja heidän erilaisuuteensa (r. 3). Hyväksyntädiskurssi liittyykin jollain tavalla myös tasa-arvodiskurssissa esille tulleisiin samankaltaisuuden vaatimuksiin. Seuraavaksi Matti rinnastaa oman ja Kaisan tekemisen tavan kielelliselläkin tasolla: "teen sillä tavalla kaisa tekee yhellä tavalla". Näillä keinoilla Matti normalisoi oman toimintatyyliänsä. Hän myös rakentaa kuvaustaan uskottavaksi faktaksi yksityiskohtien, tässä tapauksessa määrällistämisen, avulla (r. 3-5). Diskursiivisia keinoja moitteen varovaistamisessa ovat puheenvuoron loppuosan (r. 8-9) kertominen omasta, minän näkökulmasta. Kaisaa ei mainita, ja "ee hyväksytä" -ilmaisu on selkeästi passiivinen, jolloin sekään ei suoraan viittaa Kaisaan. Matti myös vähättelee tuntemustaan kuvaamalla sen vain "vähä vaikeeksi" tai ilmaisemalla, että se "näykkii *tavallaan*" (r. 8). Varovaisuudellaan Matti tulee suojanneeksi Kaisan kasvoja.

Terapeutti palaa hyväksyntädiskurssiin myöhemmin samassa istunnossa. Hänen puheenvuoronsa voi tulkita asiakassuhdetta rakentavaksi tai sen jatkuvuutta varmentavaksi. Terapeutti ottaa esille huolensa siitä, kokeeko Matti tapaamisen vain pelkäksi arvosteluksi. Tilanne myös vahvistaa hyväksyntäarvoa.

Ote 13: Terapeutti varmistelee asiakassuhteen jatkumista

- 1 T: mietin vain matti tuota sun kysymystä kun sää puhuit siitä (.) vähä niinkun tuomosista
 2 riittämättömyyden tunteista että (.) et niinku (2) että ei (.) tulee helposti semmonen olo että
 3 ei oikein kelepää se mun tekemisen tapa että [(.)] et et jotenkin sitte (.) että siinäki on oma=
 4 M: [mmm]
 5 T: =riskisä ettei (.) ettei se jotenkin niinkun tulis semmonen olo et et tää on niinku (.) vaan
 6 pelekkää arvostelua (2) tajuuksä [mitä mää sanon]
 7 M: [niin joo] kyllä (...)

Puheenvuoron alussa terapeutti siirtää keskustelun fokuksen selkeästi Mattiin mainitsemalla hänen nimensä ja ”sinä”-pronominin kahteen kertaan. ”Vähä niinkun tuomosista”-pehmentely kertoo siitä, että Matin kokemuksen nimeäminen riittämättömyydentunteiksi voisi olla jollain tavalla hänen kasvojaan uhkaavaa. Riittämättömyydentunteisiin viitataan vielä toisen kerran ”jotenkin niinkun semmosena olona”. Terapeutti myös merkitsee aiheen arkaluontoiseksi takkuiluilla ja tauoilla (r. 2-3). Hänen voi nähdä puheenvuorossaan kuitenkin suojaavan myös Kaisan kasvoja. Kaisaa ei mainita nimeltä tai osoiteta häntä arvostelijaksi, vaan terapeutti käyttää epämääräistä ”tää”-pronominia, jolla hän viittaa yleisemmin tapaamisissa käytäviin keskusteluihin. Terapeutin ilmaisu ”vaan pelekkää arvostelua” on esimerkki äärimmäiseksi tapaukseksi muotoilemisesta (extreme case formulation, ks. Edwards, 2000; Pomeranz, 1986). Tässä kontekstissa terapeutin voi tulkita muotoilullaan oikeuttavan omaa huoltaan asiakassuhteesta. Toisaalta ilmaisun avulla terapeutti tuo voimakkaasti esille arvauksensa Matin tuntemuksista istunnon aikana. Ottamalla arvosteluasian ylipäättään esille terapeutti tulee kuin luvanneeksi työskentelyn olevan muutakin. Paradoksaalisesti terapeutti kuitenkin onnistuu suojelemaan myös Kaisan kasvoja: arvostellakin saa, kunhan keskusteluissa on muitakin elementtejä. Kaiken kaikkiaan Matti kuitenkin ”ymmärtää” terapeutin puheenvuorosta, että kyse on Kaisan vuorovaikutustavasta, ja hän jatkaakin puhumalla varsin pitkästi pelostaan, onko hän itse asiassa Kaisan arvioinnin kohteena ja vertailutilanteessa koko ajan.

Toisella tapaamiskerralla kotitöistä puhuttaessa hyväksymiskurssi saa lisää merkityksiä, terapeutin ja Matin rakentamana. Tilanteessa terapeutti haastaa Kaisaa muuttamaan näkemystään.

Ote 14: Terapeutti konfrontoi Kaisaa

- 1 K: [niin (.) minä en voi ymmärtää jos pitäs pöytä] raivata niin miks ei sitä pöytää ((nauraa))
 2 voi myös pyyhkiä=
 3 M: =mmm (.)
 4 K: niin (.) se on ihan totta siis niinku tämmönen (.) et jos sen homman alottaa (.) niin miks ei
 5 sitä voi tehdä loppuun asti että mun ei tarte siihen puuttua sitten (.)
 6 T: missäs se on määritelty (.) se et se on tehty loppuun asti (.)
 7 K: mmm (.) minun päässä ((nauraa))
 8 M: mmm tää oli hyvä kysy- mun mielestä [kanssa se (.)] ehkä enemmänkin puhutaan asioitten=
 9 T: [((nauraa))]
 10 M: = tavasta taas että (...) muutaman kerran oon siitä (.) varovasti yrittäny sanoa että (.) että
 11 että tuolla (.) rakennustöissä tai missä muualla hyvänsä on ihmiset kaikki tekee eri tavalla
 12 asioita (.) ja eihän niitä silti voi riitoihin vetää eikä (.) eikä kaikille mennä (.) sanomaan että
 13 sää teet väärin (3)

- 14 T: se on (.) matin kokemuksen mukaan se on miesten maailmassa aika herkkä (.) alue se toisen
 15 työn (.) niinku kommentoiminen
 16 M: on varmaan ehkä sitäkin joo (4)

Ote alkaa Kaisan tiukasti ilmaisemalla kannalla ("minä en voi ymmärtää"), jossa hän tuo esille konkreettisen esimerkin siitä, mitä Matti ei osaa hänen mielestään tehdä "loppuun asti". Saatuaan Matilta minimipalautteen (r. 3) Kaisa toistaa saman kannanoton, nyt vain yleisellä tasolla puhumalla "hommasta". Toistoissa on samaa myös loppuun liitetty retorinen kysymys (r. 1, 4). Toisella kerralla Kaisa kuitenkin jatkaa ajatuskulkua pitemmälle (r. 5), jolloin hän tulee ilmaiseeksi, että asiaan puuttuminen ei johdu hänestä itsestään vaan Matista, sillä Kaisan "tarttee" puuttua Matin tekemisiin. Terapeutti tarttuu Kaisan sanoihin "tehty loppuun asti" ja esittää Kaisalle kriittisävyisen, lyhyen kysymyksen (r. 6), minkä jälkeen Kaisa "vastaa oikein" eli tavallaan kohentaa tulkintaansa tilanteesta. Voi olla, että Kaisa naurullaan (r. 1, 7) merkitsee tilanteen itselleen hankalaksi; hän huomaa olevansa arvoneuvottelussa heikoilla. Matti antaa terapeutille innostuneena palautetta (r. 8), mistä puolestaan seuraa terapeutin naurua (r. 9).

Tilanne kuitenkin jatkuu, ja Matti vahvistaa hyväksyntäarvoa tuomalla esille lähes samoja asioita kuin edellisessä istunnossa (ks. ed. ote). Kaisan tiukka ilmaisutyyli saa vastapainoksi Matin kuvauksen itsestään: hän on yrittänyt sanoa asiasta varovasti (r. 10). Kyseessä voi nähdä olevan jonkinlaisen implisiittisen kontrastirakenteen. Pitkähkön tauon aikana Kaisa ei ota puheenvuoroa vaan lopulta terapeutti päätyy puhumaan Matin suulla (r. 14-15; footing, ks. Goffman, 1981), jolloin terapeutti itse pysyy neutraalina, vaikka toisaalta pystyykin rakentamaan ilmiöstä faktan. Terapeutti myös tulkitsee puheenvuorossaan Matin sanoja niin, että voi avata hieman uudenlaisen näkökulman: "miesten maailman". Jo ensimmäisen tapaamisen loppupuolella terapeutti on eräässä puheenvuorossaan pohtinut, liittyykö hyväksymisen ja arvostelemisen problematiikka jollain tavalla sukupuolieroihin. Viittaamalla miesten maailmaan terapeutti tulee rakentaneeksi myös eroa eri sukupuolten kokemis- ja toimintatapojen välille. Matti vastaa puheenvuoroon hieman epäroivän myöntävästi ("varmaan ehkä sitäkin"). Pitkää tauko, jolloin kukaan ei ota puheenvuoroa, merkitsee keskustelun aiheesta päättyneeksi.

3.2 Eeva ja Reijo

3.2.1 Tunnediskurssi

Parisuhteeseen liittyvät romanttiset tunteet alkavat rakentua arvoksi heti ensimmäisen tapaamisen alussa, kun Reijo kertoo heidän ongelmastaan: Eevan tunteet ovat kuolleet. Myöhemmin Eeva vahvistaa Reijon kertoman ja mainitsee, että ”ei mahda tunteilleen mitään”. Ongelmana on myös se, että Eeva ei nykyisellään ole kovinkaan halukas läheisyyteen ja hellyyteen. Terapeutin kysymyksen myötä Eeva ryhtyy pohtimaan syitä tunteittensa kuolemiseen, jolloin esille tulee Reijon kokeman loppuun palamisen vaikutus. Eevan mukaan Reijo ei tuolloin häntä juurikaan huomionnut ja tunteet ja halu läheisyyteen alkoivat vähitellen kadota. Kuvatessaan nykyistä tilannetta tunteiden ja läheisyydenhalun näkökulmasta Eeva käyttää metaforaa kaktuksesta.

Ote 15: Eeva rakentaa metaforan avulla käsitystä tunteista

- 1 E: (...) määhä käytin (.) tämmöstä vertausta (.) reijolle määhä sanoin että tuota (.) että vähä niinkun
 2 s- (.) kaktus on semmonen että se on (.) mielettömän sitkee kasvi [(.)] ja se kestää=
 3 T: [mmm]
 4 E: =hirveen kauan hoitamatta (.) ihan (.) todella pitkään (.) mut ei sekään ihan mahottomia
 5 kestä et kyl se joskus kuolee [(.)] niin sitten reijo (.) sillen oisko se ollu sillen joulun =
 6 T: [mmm]
 7 E: =pyhinä kun se kanto mulle sitten yhtenä päivänä aamukahvit (.) tai aamuna aamukahvit
 8 sänkyyn ja (.) ja tuota (.) sano että (.) että tuota (.) toivottavasti sen (.) kaktuksen juuret ei
 9 oo ihan tuhoutunu [(2)] et nyt sitten (.) ehkä ne ((naurahtaa)) ehkä ne ei ollu nyt sitten=
 10 T: [niin niin]
 11 E: =ihan [tuhoutunu kuitenkin] (.) et nyt ehkä tuntuu siltä tosiaan että ne ei (.) ei se=
 12 T: [joo (.) just]
 13 E: =kaktus ollu ihan kuollu vielä=
 14 T: =joo joo kyllä (.)
 15 E: et se voi olla että se (.) saatetaan saaha henkiin jos oikein (.) hoidetaan sitä [nyt]

Metafora vahvistaa edelleen tunteiden rakentumista arvoksi. Eeva käyttää äärimmäisen tapauksen muotoilua (r. 2, 4: ”mielettömän sitkee”, ”hirveen kauan”, ”todella pitkään”) kuvatessaan sitä, kuinka kestäviä ja vahvoja hänen tunteensa ovat olleet ja kuinka paljon hän on jaksanut. Tällä hän tavallaan oikeuttaa tämänhetkistä tunteiden kuolemaansa. Tauot rytmittämässä voimakkaita sanavalintoja tuovat kuvaukseen uskottavuutta. Äärimmäisten kokemusten kuvailu päättyy siihen, että kaktuskaan ei ”ihan mahottomia”

kestä ja hoitamattomuuden seurauksena on absoluuttinen äärimmäisyys: kuolema. Jo aiemmin Eeva on kuvannut tunteet oman tahtonsa ulottumattomissa oleviksi, ja kaktus-metaforalla hän vahvistaa sitä, että tunteet tarvitsevat ulkopuolista hoitoa. Hänen kertomuksensa Reijon toiminnasta (”kanto aamukahvit sänkyyn”) on esimerkki siitä, kuinka Reijon käyttäytyminen on saanut kaktuksen, Eevan tunteet, heräämään hieman henkiin. Metaforassa Reijo asemoituu vastuulliseksi Eevan tunteista. Viimeisellä rivillä Eeva puhuu passiivissa (”saatetaan”, ”hoidetaan”), minkä voi tulkita viittaukseksi heihin molempiin tai Reijon kasvoja suojelevaksi, persoonattomaksi vihjaukseksi siitä, että *Reijo* saattaa onnistua, mikäli hän hoitaa tilanteen oikein hyvin. Tunteiden häilyvyyttä ja Eevan tahdon ulkopuolella olemista vahvistavat useat epävarmuutta sisältävät ilmaisut: ”se voi olla että se *saatetaan* saaha henkiin”, ”*ehkä* ne ei ollu nyt sitten ihan tuhoutunu” (r. 9, 15). Ilmaisemalla epävarmuuden Eeva ei tule luvanneeksi Reijolle asian tiimoilta mitään. Terapeutin osuudeksi jää Eevan narratiivin myötäily.

Tunnediskurssi vaikuttaa vahvasti siihen, mitä aiheita kahdessa ensimmäisessä istunnossa käsitellään ja missä positioissa Eeva ja Reijo ovat. Reijo joutuu asemaan, jossa hänen on ”huomioimisen” ja toisaalta ”tilan antamisen” avulla herätettävä Eevan tunteet uudelleen henkiin.

Romanttinen tunnediskurssi tulee esille toisellakin tapaamiskerralla. Erityisesti Eeva kertoo, että suhteeseen ei ole jaksettu kovinkaan paljon nyt panostaa, koska ”se kumminkaan ei oo syttyny semmoseksi tulenpalavaks roihuks”.

Ote 16: Eeva rakentaa roihuavan tunnesuhteen erityiseksi

- 1 T: joo ootteko te tottunu semmoseen tulenpalavaan roihuun sitten (.) kun jotenkin siinä kun
 2 puhuttiin niistä (.) teidän suhteen alkuajoista niin muistelen että siinä oli semmosta (.)
 3 E: niin joo siis (.) alkuajoista me ollaan kyllä kaksyt vuotta oltu yhdessä että [tuota]
 4 T: [niin]
 5 E: ((naurahtaa)) että aika pitkäänkin on ollu semmosta et ainahan mmm- me ollaan oltu
 6 kauheen kovia koskettelemaan ja (.) siis ihan siis semmosta että niinku (.) hyvä esimerkki
 7 siitä oli ei tästä nyt niin hirveen montaa vuotta oo ku (.) kun tuota (.) reijo (.) on käyny aina
 8 kesäsin vaeltamassa yhen viikon tuolla (.) lapissa ja oliko se sitten tullu sieltä (.) kotia ja (.)
 9 sit me käytiin kaupassa yhdessä ja (.) ja tota (.) kampaaja (.) sattu sitten käveleen meidän
 10 takana sit sieltä kuulukin kommentti että (.) kyllä siinä nyt ollaan niin rakastuneita kun ei
 11 kaupassakaan malteta olla puristelematta kun [(.)] jotakin (.) puristikohan se nyt=
 12 T: [(naurahtaa)]
 13 E: = takamuksesta vai mitä tuo nyt ((naurahtaa)) sitten tekikään että siis aina on ollu
 14 kumminkin semmosta että ihan (.) tavallaan iholla eletty [(.)] ihan (.) niinkun semmosta (.)
 15 T: [niin (.) joo]
 16 E: tosi (.) tosi paljon on aina halailtu ja suukoteltu ja (.) silitelty ja (.) semmosta (.)
 17 [semmosta] ollu aina (.)
 18 T: [mmm]
 19 T: mmm (.) että ihan vois ajatella että ihan harvinaislaatusen paljon on ollu teillä sitten (.)

- 20 E: varmaankin [(.)] koska siihen on hirveen moni mun mielestä niinkun (.) ketkä meivät=
 21 T: [joo]
 22 E: = tuntee niin aina on sanonu että se (.) näyttää tosi ihanalta [(.)] että noinkin pitkän ajan =
 23 T: [joo joo kyllä]
 24 E: = jälkeen [(naurahtaa lyhyesti)]
 25 R: [mm]

Otteen alussa terapeutti esittää hieman ihmettelevään sävyyn kysymyksen, onko pari tottunut tunteissaan tulenpalavaan roihuun. Kysymyksestä voi lukea ajatuksen, että kaikille romanttisesti roihuavat tunteet eivät ole itsestään selviä. Kysymyksen voi nähdä myös viittauksena avioliittodiskurssiin (ks. seuraava luku), jota terapeutti on vahvasti ollut rakentamassa arvoksi. Eeva ei kuitenkaan tulkitse terapeutin kysymystä mitenkään kriittiseksi eikä hän muuta kuvaustaan ihanteellisesta suhteesta vaan alkaa narratiivin avulla rakentaa ja vahvistaa kuvaa heidän tunnesuhteestaan jonain hyvin erikoisena ja ihailtunakin. Eeva myös tarttuu terapeutin sanoihin ”suhteen alkuajoista”. Hän korostaa toiston avulla (r. 5-6) sitä, että heillä on ollut pitkään ja aina sellaista, että on oltu ”kauheen kovia koskettelemaan”. Eevan kuvauksessa tunteiden roihu ja hellyydenosoitukset eivät liity siis vain suhteen alkuaikoihin vaan ne ovat arvossaan aina.

Narratiivi alkaa kehystyksellä, jossa todetaan, että tapahtumasta ”ei niin hirveen montaa vuotta oo”, minkä voi ajatella tuovan kertomukselle lisää uskottavuutta ja myös korostavan sitä, että vielä jokin vuosi sitten tunteet olivat kunnossa. Tässä narratiivissa, samoin kuin edellisessä otteessa, aktiivinen rooli (”puristelija”) on Reijolla. Tarinan lopussa Eeva puhuu äärimmäisten muotoilujen avulla, että ”*aina* on ollu semmosta” ja ”*tosi paljon on aina* halailtu” (r. 13, 16-17). Kertomuksessa kampaaja edustaa parin ulkopuolista katsetta, joka ihailee Eevan ja Reijon suhdetta. Sama rooli tarjoutuu terapeutille, ja hänelle roihuava tunnesuhde näyttäytyykin harvinaislaatuisena (r. 19). Määrittely tapahtuu kuitenkin konditionaalissa (”vois ajatella”). Toisaalta lausuman voi tulkita terapeutin yritykseksi tuoda esille, että kyseisenlainen suhde on jopa erikoinen. Eeva tulkitsee terapeutin ”harvinaislaatuinen”-sanon lähinnä ihailuksi, sillä hän vielä vahvistaa sitä kertomalla, kuinka ”hirveen moni” on ihailut heidän suhteensa paljoa läheisyyttä ja hellyydenosoituksia. Reijolle ei tässä otteessa eikä juuri koko romanttisen tundediskurssin rakentamisessa ole sijaa. Se on selkeästi ja aktiivisesti Eevan rakentama arvo.

3.2.2 Avioliitto- ja lasten hyvinvoinnin diskurssi

Avioliitossa pysyminen ja sen eteen työn tekeminen rakentuu arvoksi ensimmäisen tapaamisen loppupuolella terapeutin tehdessä yhteenvetoa Eevan ja Reijon tilanteesta. Arvo rakentuu terapeutin johdattamana, Eevan ja Reijon tukiessa.

Ote 17: Terapeutti rakentaa avioliitosta tahdon asiaa

- 1 T: (...) nyt nyt teillon ollu tämmönen (.) vaihe teiän teiän avioliitossa ja parisuhteessa ja (.) ja
 2 tuota siinä ehtii olla monenlaista vaihetta (.) et toisaalta (.) onkin hyvä että te ette oo
 3 niinkun tehny (.) kerrankos nyt tunteet hukkaan mennee jos on (.) mä en tiiä millä mielellä
 4 te naimisiin ootte menny että onko se ollu sillä mielellä että (.) elämän loppuun saakka vai
 5 että katotaan nyt vähän matkaa vai (.)
 6 E: [kyl me vähä kyl me alttarilla] sanottiin että elämän loppuun saakka (.)
 7 R: [(?)]
 8 T: niin niin (.) että sehän on mon- monessa vaiheessa sellanen tahtokysymys [(.)] ja=
 9 E: [mmm]
 10 T: =alttarillahan kysytäänkin että tahdotko eikä [tun]netko [(.)] ja monta kertaa on ne=
 11 R: [mm]
 12 E: [mmm]
 13 T: =tunteet hukassa niin [(.)] niin tuota silloin silloin se on semmonen tahtokysymys että=
 14 R: [mmm]
 15 T: =hitsi vieköön ei tässä auta muu kun (.) tahtoa olla tässä vaikei yhtään [siltä tunnu]
 16 R: [mmm]
 17 E: [(naurahtaa)]
 18 mmm] niin (.)

Terapeutin puheenvuoro haastaa Eevan aiemmin rakentamaa tunnediskurssia. Otteen alussa terapeutti tuo esille ”avioliitto”-sanan, mikä pohjustaa hänen myöhempää puheenvuoroaan. Terapeutin puheenvuoro vaikuttaa asiantuntija- asemasta tuotetulta hänen mainitessaan pariinkin kertaan, että avioliitossa ehtii olla monia vaihteita ja että usein liitto on tahtokysymys. ”Monenlaisista vaihteista” puhuessaan terapeutti tulee myös normalisoineeksi parin ongelman. Hän toistaa myös tunteiden hukassa olemisen ja sen normaaliuden kahteen kertaan (r. 3, 10, 13). Puheenvuoron voi tulkita avioliittoa koskevan informaation antamiseksi, ja siinä on myös neuvon ja ohjannan sävyä. Riveillä 2-3 terapeutin hyvin arvottava lausahdus jää ikään kuin kesken. ”Onkin hyvä että te ette oo niinkun tehny” -lausuma viitannee siihen, että pari ei ole ainakaan vielä tehnyt mitään eroratkaisua, mikä terapeutin mielestä on hyvä asia. Arvottavan asiantuntijan positiota tasapainottaakseen terapeutti kuitenkin esittää parille kysymyksen ja osoittaa ymmärtä-

vänsä, että naimisiinkin voi mennä monella ”eri mielellä”. Hän ei siis pidä itsestään sel-
vyytenä, että elämän loppuun saakka kestävä avioliitto olisi ollutkaan parin ajatuksissa.

Kysymystä seuraa Eevan hieman epäröivä vastaus (r. 6). Eeva käyttää ”vähä”-
sanaa ja viittaa siihen, mitä he ovat ”*alttarilla* sanoneet”. Eeva ei suoranaisesti kerro,
että he olisivat asiaa pohtineet ja sitoutuneet siihen ”alttarin ulkopuolella”. Terapeutti
viittaa ”alttari”-sanaan osoittaessaan selvästi tahdon ja tunteen kontrastin. Hänen vahvaa
arvonäkökulmaansa ovat lieventämässä ”sellanen”- ja ”semmonen”-sanat (r. 8, 13). In-
formaation jakamisen kasvoja uhkaavaa luonnetta lieventävät myös -han ja -hän-
päätteet (”*siinä hän* ehtii olla”, ”*sehän* on”, ”*alttarillahan* kysytäänkin”). Toisaalta päät-
teet tuovat esille asiantuntijuutta. Otteen lopussa terapeutti vielä asiakaskeisestei
osoittaa huomanneensa aiheeseen liittyvät ristiriitaiset ja hankalat tunteet (”*hitsi vieköön*
ei tässä auta muu”). Avioliittodiskurssilla terapeutti tulee sitouttaneeksi paria myös
asiakassuhteen jatkamiseen, sillä tahtomalla liiton voi saada jatkumaan, ja tuota tahto-
mista voi juuri asiakassuhteessa harjoitella. Sekä Eeva että Reijo myötäilevät ja merkit-
sevät minimipalautteillaan terapeutin rakentaman arvon ”hyväksytyksi”.

Avioliittodiskurssi liittyy läheisesti myös lasten hyvinvointiin. Aluksi kuiten-
kin sekä Eeva että varsinkin Reijo puhuvat lapsista paljolti ”täytyy niitäkin jaksaa hoi-
taa” -tyylisesti. Terapeutti tuo suostuttelumääritelmän avulla esille, että Reijon burn out
ja muutenkin parin vaikea tilanne on voinut olla ”rasite lapsillekin” (r. 1-2). Reijon lop-
puun palaminen tulee tilanteessa määriteltyä ongelmaksi eikä vaikkapa terveeksi häly-
tysmerkiksi ja seuraukseksi liian suuresta työmäärästä. Tässä vaiheessa terapeutti ei
vielä juurikaan tiedä, kuinka Reijo on tilanteen kokenut. Samalla terapeutti tulee ase-
moineeksi Eevaa hyväksi, lapsista huolta pitäväksi äidiksi.

Ote 18: Eevalle tarjoutuu hyvän vanhemman positio

- 1 T: (...) mutta se on tavaton rasite (.) yleensä koko perheelle sehän on voinu olla teiän
2 lapsillekin myös rasite [(.)] taikka sitten jos jos tuota niin (.) te ootte yrittäny jotenkin=
3 R: [mmm]
4 T: = että se ei oo lapsille rasite ja sä oot ollu (.) ollu burn out (.) ihan oikeesti niin silloin se on
5 ollu sulle vielä suurempi rasite et sä oot todennäköisesti yrittäny niistä lapsistakin (.) pitää
6 huolta [(.)]

Ennen kuin Eeva rakentaa lasten hyvinvoinnin vielä selkeämmin arvoksi, hän ”joutuu”
suojaamaan Reijon kasvoja, jotta hän ei asemoituisi ”huonoksi isäksi”.

Ote 19: Eeva suojaa Reijon kasvoja

- 1 E: [ja] (.) ja silleen vaikka niinkun (.) sanoin että huolehin niistä lapsista siis (.) siinä mielessä
 2 mää oon (.) hirveesti sitä aina painottanu tai siis puhunukki että ja ja (.) kaikille äitille ja
 3 ystäville kelle asioista on (.) on nyt sitten yleensä jutellu nin (.) nin nin aina just sitä että
 4 kun reijo on kumminki hirveen (.) hyvä isä ja semmonen (2) tosiaan (.) tekee (.) siis
 5 niinkun (.) varmaan paljo enemmän kotihommia kun moni mies tekee [(.)] et niinkun ei =
 6 T: [mmm]
 7 E: = ei semmosesta ainakaan oo koskaan voinu syyttää etteikö se tekis (.) tekis mutta sitten
 8 niinkun tietysti ss- sillä ehkä sillä tarkotin lapsista huolehtimista sitä että sitä semmosta (.)
 9 niit- niitten henkisen [(.)] puolen (.) jaksamista (...)
 10 T: [mmm]

Eevan puheenvuorosta käy ilmi (r. 1, 8), että hän korjaa jotain aiemmin sanomaansa. Eevan voi ajatella huomanneen, että hänen edelliset puheenvuoronsa saatetaan tulkita Reijoa isänä aliarvioiviksi. Aluksi Eeva suojaa Reijon kasvoja ja sen jälkeen tuo varovasti esille uuden version. Kasvojen suojaamisessa äärimmäiset muotoilut ovat käytössä tiuhaan: ”*hirveesti* sitä *aina* painottanu”, ”*kaikille*”, ”*aina* just sitä” (r. 2-3). Eeva käyttää myös ilmaisua ”hirveen hyvä isä”, jonka voi tulkita hyvin voimakkaasti arvolutautuneeksi. Ilmauksen jälkeen (r. 4) hän pitää pitemmän tauon kuin missään muualla puheenvuorossaan. Hän myös vertaa Reijoa saman kategorian, miesten, muihin jäseniin siten, että Reijo nousee monia muita miehiä ylemmäksi kotihommien tekemisessä. Asemoidessaan miestänsä ainakin osittain hyväksi isäksi Eeva tulee tuottaneeksi myös itsestään kuvaa naisena, joka arvostaa puolisoaan. Loppupuheenvuorossa Eeva on varovainen, sillä siinä hän hieman kritisoi Reijon hyvä isä -positiota. Kahteen kertaan hän katkaisee sanan ensin kesken ja ”*ehkä* tarkoittaa *sitä että sitä semmosta*” (r. 8-9). Epävarmuussana, toisto ja epämääräiset ilmaisut lieventävät arvostelua. Reijon kasvojen suojaaminen tavallaan myös aloittaa varovaisesti sitä seuraavan narratiivin, jossa yksi lapsista itkien arvostelee isän toimintaa: ”kun isä huutaa meille aina”. Tarinan lopuksi lasten hyvinvointi rakentuu lopullisesti arvoksi.

Ote 20: Lasten hyvinvointi rakentuu arvoksi

- 1 E: (...) mua niinkun (.) hätkähdytti hirveesti se pojan reaktio [et se oli] niinkun=
 2 T: [niin niin]
 3 E: =semmonen oikeen että (.) apua (.) et nyt rupee lapsetkin reagoimaan (.)
 4 T: joo (.) joo kyllä ja lapsethan on semmosia että ne [(.)] ne on semmosia ilmapuntareita =
 5 E: [mmm]
 6 T: =mutta että ne ei välttämättä ei näytä jos ne on itekkin vähä huolis[saan taikka tietää]=
 7 E: [niin (.) niin]
 8 T: = miten siinä=
 9 E: =(yस्कäisee) (.)

Aluksi Eeva ilmaisee vahvasti tunteensa ja reaktionsa: ”hätkähdytti hirveesti”, ”oikeen että apua”. Jo tässä vaiheessa terapeutti myötäilee voimakkaasti Eevan kuvausta (r. 2). Hän myös vahvistaa ja oikeuttaa Eevan tulkintaa ja tarinaa kuvaamalla suostuttelumääritelmän avulla lapset kodin ilmapuntareiksi (r. 4). Ilmapuntarimetaforaan sisältyvä teknisyyks myös osaltaan vahvistaa Eevan tarinaa; ilmapuntarit kertovat totuuden. Eevan näkökulmasta koko tarina, jossa hän antaa myös lapsille äänen, on osaltaan argumentoimassa hänen tulkintansa puolesta. Myös Eeva myötäilee voimakkaasti (r. 5, 7) terapeutin esittämää tulkintaa lapsista. Tilanteesta seuraa se, että Reijo kertoo oman kokemuksensa tilanteista (ks. oikeudenmukaisuusdiskurssi). Lasten hyvinvointi on tapaamisten puhekontekstissa enemmän Eevan rakentama arvo, ja hän myös tuntuu asemoivan itseään Reijoa enemmän hyväksi vanhemmaksi. Seuraavassa Eeva kertoo tasapainoilusta työn ja lasten välillä. Samalla hän vahvistaa lasten hyvinvoinnin diskurssia ja tuottaa itselleen hyvän äidin identiteettiä.

Ote 21: Eeva pyrkii hyvän äidin positioon

- 1 E: [no nyt oon tehny] viikonloputkin töitä [(.) välil-] välillä kotona ja (.) aina vähä =
 2 T: [niin voi mahotonta]
 3 R: [mm]
 4 E: =yrittäny sitä et mä kumminkin olisin kotonakin niitä tekemässä että [(.)] lapset =
 5 T: [niin]
 6 E: =näkee ees että ai niin toi oli se äiti [(naurahtaa)] ja siihen mää oon niinku sen=
 7 T: [joo joo]
 8 E: =takia nyt nyt ihan tietosesti yrittäny pyrkiä siihen et vaikka mää ottasin töistä vielä et jos
 9 mää tuun sillon yheksän tai kymmen aikaan kotia että mää otan töitä saatan ottaa töitä
 10 mukaan mut sen takia et mää haluun nähä lapset vielä (.) hereillä (.) ja ne haluaa nähä mut
 11 [(.)] silleen et ne kerkee (.)
 12 T: [niin]
 13 T: (.) hyvää yötä san[noo]
 14 E: [niin] (.) niin että poikakin keskim- keskimäinen muksu tässä just
 15 yhtenä iltana soitti (.) kello oli jotain puol kymmenen (.) se soitti että millon sää äiti tuut
 16 kotia [(.)] niin mää sanoin että no kyl mää varmaan kohta puoleen pääsen tästä lähtemään =
 17 T: [niin]
 18 E: =niin se sano että (.) niin kun mää vaan ajattelin et tuut sää sanoon hyvää yötä [(.) et se] (.)
 19 T: [niin joo]
 20 E: se on hirveen tärkeä [vaik]ka se (.) välillä tuntuu itestä et se on toisaalta hirveen pieni =
 21 T: [niin]
 22 E: =asia mutta toisaalta se on [mie]lettömän suuri asia =
 23 T: [mmm] =ei ei
 24 se oo pieni asia [lapsille joo]
 25 E: [mmm] (.) niin et se on hirveen tärkeä se että illalla kerkee tosiaan vähän
 26 aikaa käyvä siellä silittelemässä ja juttelemassa päivän kuulumiset [ja]
 27 T: [joo] (.) niin justinsa (.)

Eeva käyttää huumoria (r. 6) puhuessaan hankalasta tilanteesta, jossa äiti ja lapset näkevät toisiaan vain harvoin, koska Eeva on tehnyt viikonloputkin töitä. Hän myös mainitsee tekevänsä ”ihan tietosesti” sellaisia valintoja, että pääsee näkemään lapset vielä heillä. Eevan kuvauksessa suhde lapsiin rakentuu hyväksi ja molemminpuoliseksi: sekä hän että lapset haluavat nähdä toisiaan (r. 10). Myös Eevan narratiivi (r. 14-18) rakentaa kuvaa hyvästä suhteesta; yksi lapsista on äitiään kaipaavan roolissa, ja äiti töistään huolimatta tuon kaipuun täyttäjänä. Hyvän yön sanomista Eeva arvottaa äärimmäisten muotoilujen avulla: ”*hirveen tärkeä*” toistuu kahdesti ja asia on myös ”*mielettömän suuri*” (r. 20, 22, 25). Myös terapeutti vahvistaa (r. 23-24) Eevan tulkintaa. Asian kuvaaminen näin merkitykselliseksi lapsille ja Eevan asemoituminen tarpeen täyttäjäksi on osittain tuottamassa Eevalle hyvän äidin identiteettiä. Lopuksi (r. 25-26) Eeva vielä tiivistää ajatuksensa ja mainitsee ”silittelyn” ja ”juttelun”. Sanoihin liittyy positiivisia konnotaatioita, ja ne tuovat esille Eevan kyvyn antaa lapsilleen sekä fyysistä että psyykkistä läheisyyttä. Eevan kuvauksen itsestään lasten henkisestäkin hyvinvoinnista huolehtivana äitinä voi nähdä myös kontrastirakenteena sille, että Reijosta on rakentunut kuva ”vain” lasten fyysisistä tarpeista huolta pitävänä. Eevan narratiivissa vilahtaa myös ilmaisu työstä hänen toimiaan pakottavana ja rajoittavana: Eeva sanoo *pääsevänsä* lähtemään töistä kohta puoleen (r. 16). Valinta ei ole yksinomaan Eevan, vaan kyse on myös pääsemisestä, hänen tahtonsa ulkopuolella olevasta asiasta. Näin Eeva oikeuttaa omaa toimintaansa.

3.2.3 Oikeudenmukaisuusdiskurssi

Oikeudenmukaisuutta rakentaa arvoksi lähes yksinomaan Reijo, ja terapeutti vahvistaa sitä. Oikeudenmukaisuusdiskurssi limittyy avioliitto- ja lasten hyvinvointidiskurssiin, ja sen voi tulkita saavan käyttövoimaansa esimerkiksi neuvottelussa siitä, kuka ja minkälainen on hyvä vanhempi. Arvon rakentuminen alkaa, kun ensin Reijo on tuonut esiin ”arjen organisoimisen ongelmat” ja kun Reijo vastaa Eevan narratiiviin, jossa hän joutuu hieman huonon isän positioon (ks. otteet 19 ja 20). Seuraavaa otetta ennen Reijo on tarinan avulla kuvaillut, kuinka iltatoimiin ryhtyminen heillä usein sujuu.

Ote 22: Reijo pyrkii vaikuttamaan terapiassa käsiteltäviin asioihin

- 1 R: (...) et mäa koen sen asian sillä tavalla (.)
 2 E: niin joo (.)
 3 R: et et sanoit sä mulle että rupee sää nyt touhuaan niille iltapalaa naaman alle (. kun mäa oon
 4 tehny päivän ruuan niille ja (. hoitanu ne ja käyny kaupassa ja (. tälleen näin niin nin tota
 5 mitä mäa teen (. mielestäni aika paljon [(naurahtaa hyvin lyhyesti)])
 6 T: [mmm-m]
 7 R: että hoitelen niitä ja sillinkin vaikka niinkun tuota (. on muistan niinkun siltä ajalta että on
 8 niinkun näitä burn outtia ja muita että sillon justiin (. yk- yksi semmonen seikka mitä sitten
 9 (2) on ollu että tota (. että että (. päivän touhut on vaan ollu sillä tavalla että kun niitä pitää
 10 lähtee viemään yhtä (. yhtä johonkin niin sitten o (. entten tentten teelika mentten ja
 11 sitten (. eeva on lähteny ja minä oon jääny tekemään (. safkan niille [(.)]
 12 T: [mmm mmm]
 13 R: sitten tämmönen (. toistuvaisuus siinä sitten [(.) siis tietysti työ-]
 14 T: [ja sulla on vähä] semmonen olo että tää on
 15 epistä että mun pitäis tästä nyt (.)
 16 R: no kyllä se vähä on semmosta niinkun epistä että se (. että se niinkun (. tavallaan se (. että
 17 (. nää hoidot jotenkin kaatuu sitten (. aina välillä (. välillä semmosena putkena (...)

Aluksi Reijo viittaa omaan *kokemukseensa* vastakohtana Eevan tai lasten kokemukseksi: ”mäa koen sen asian sillä tavalla”. Tuomalla esille, että kyse on kokemuksesta, hän tulee jättäneeksi neuvotteluvaraa, sillä hänenkään versionsa ei ole ainoa totuus. Tähän Eeva vastaakin ”niin joo” -palautteella. Kertoessaan kotitöistä Reijo käyttää usein vaikuttavana pidettyä kolmiportaisuutta: ”oon tehny päivän ruuan”, ”hoitanu ne ja käyny kaupassa”. Oman kokemuksen subjektiivisuutta Reijo tulee korostaneeksi myös ”mielestäni”-sanalla kehaistessaan itseään (r. 5). Sana myös lieventää itsekehua, jota ei kulttuurissamme useinkaan pidetä kovin suotavana. Tekemistensä esille nostamisen vaikeus voi näkyä myös Reijon lyhyessä naurahduksessa. Minimipalautteella (r. 6) terapeutti merkitsee huomanneensa Reijon eriävän mielipiteen. Reijo myös liittää tuntemuksensa loppuun palamiseensa, minkä voi nähdä argumentoinnin vahvistamisena: epäoikeudenmukaisuuden kokemus on niin voimakas, että se on osaltaan johtanut sairastumiseen. Terapeutti kytkeytyy puheenvuorossaan (r. 14-15) Reijon kokemukseen, ja hän tarjoaa sen nimeämistä ”epikseksi”, mihin Reijo myöntyykin. ”Epis” tuo sanana mieleen lasten kielenkäytön eikä siihen liity niin voimakasta Eevan kasvojen uhkaavuutta kuin ”aikuisien kielen” epäoikeudenmukaisuuteen. Jo tässä aihe siis tulee liitettyksi oikeudenmukaisuuteen eikä esimerkiksi tasa-arvoon. Jos ”epis”-kokemuksen esille tuojana olisi Eeva, voisi olla, että tasa-arvon käsite tulisi otetuksi käyttöön helpommin.

Otteen lopussa Reijo varovaisesti ja samalla ehkä Eevan kasvoja suojaten myöntää tulkinnan oikeaksi. Varovaisuus tulee ilmi vähättelevinä ja epämääräisyyttä luovina sanoina (”vähä”, ”semmosta”, ”tavallaan”, ”aina välillä”) sekä takkuiluna (r. 16-

17). Tässäkin otteessa Reijon puhe lapsista vaikuttaa karummalta ja rasittuneemmalta kuin esimerkiksi Eevan käyttämät ilmaisut edellisessä otteessa ("lapset", "muksu"). Reijo puhuu "niistä", "yhestä" ja "iltapalan touhuamisesta *naaman alle*". Jo sanavalin-tojensa takia Reijon on vaikeampi asemoitua hyväksi vanhemmaksi. Oikeudenmukai-suusdiskurssilla Reijo pyrkii vaikuttamaan terapiassa käsiteltäviin asioihin.

Hieman edellisen näytteen jälkeen terapeutti selventää arvon nimeämistä, eikä nyt enää puhuta lämmittelevästi "epiksestä" vaan oikeudenmukaisuudesta. Terapeutti tuo puheenvuorollaan keskustelun myös abstraktimmalle ja käsitteellisemmälle tasolle Reijon kuvausten ja narratiivien jälkeen.

Ote 23: Terapeutti nimeää arvon oikeudenmukaisuudeksi

- 1 T: niin sehän se on niin kauheen oleellista lapsiperheissä että saa (.) jos molemmat käy töissä
 2 että saa sen työnjaon rullaamaan niin että (.) että tuota siinä on niinkun
 3 oikeudenmukaisuuden vaaka ei repsota mihinkään suuntaan (.) suuntaan ja tuota [(.)] (...)
 4 R: [mm]
 5 T: (...) se se on kauheen tärkeätä et se (.) on joku semmonen näyttää siltä että tai tuntuu siltä
 6 että pariskunnilla on joku semmonen näkymätön oikeudenmukaisuuden vaaka [(.)]
 7 E: [mmm]
 8 T: sisimmässä jos se vähä repsottaa nii (.) niin tuota (.) sitten se tuntuu pahalta se se just se
 9 tekeminen [(.)] kyllähän siinä tekemistä riittää (.)
 10 R: [mmm]

Puheenvuoro alkaa äärimmäisellä muotoilulla ("*kauheen* oleellista"), ja toinen samantyyppinen ilmaisu ("*kauheen* tärkeätä") seuraa myöhemmin (r. 5). Sanavalinnoilla terapeutti oikeuttaa Reijon kuvaukset, vahvistaa aiheen olennaiseksi. Työnjaon "rullaamisesta" puhuminen sisältää ajatuksen, että se on mahdollista saada sujuvaksi ja kitkattomaksi. Oikeudenmukaisuudesta terapeutti käyttää vaakametaforaa, joka viittaa tasapuolisuuteen. Kielikuvan kapine on herkkä: vaa'an kyllä voi saada tasapainoon, mutta se voi helposti myös "repsottaa". Puheenvuoronsa toisen osan (r. 5-9) alussa terapeutti aloittaa asiantuntijamaisella, toteavalla ilmaisulla ("*on* joku semmonen"), jonka hän kuitenkin korjaa pehmeämmäksi, asiakastyöstä kumpuavaksi ja asiakaskeskeiseksi asiantuntijuudeksi ("*näyttää* siltä että tai *tuntuu* siltä että *pariskunnilla* on"). Ilmaisullaan terapeutti viittaa omiin kokemuksiinsa työskentelystä parien kanssa, ja nyt kyseessä ei enää ole ehdoton totuus vaan terapeutin oma kokemus.

Pariskuntakategorian esille ottaminen osoittaa, että samoja ongelmia on muillakin, jolloin asiakkaiden pulmallinen tilanne normalisoituu. Lopuksi terapeutti liittyy puheenvuorossaan parin tunteisiin ja kokemuksiin (r. 8-9). Reijon kuvaus siitä, kuinka

epäoikeudenmukaisuuden tunne saa kotitöiden tekemisen maistumaan puulta, tulee kuulluksi, ja parin koko tilanne saa osakseen myötätuntoa ("kyllähän siinä tekemistä riittää"). Sekä Reijo että Eeva vahvistavat terapeutin puheenvuoroa minimipalautteilla.

Reijo tuo - tai joutuu tuomaan - epäoikeudenmukaisuuden kokemustaan esille moneen kertaan. Esimerkiksi toisen istunnon alussa tilanne tulee jälleen puheeksi.

Ote 24: Kotityönjaosta ei tule terapiassa käsiteltävää asia

- 1 T: = ooksää ihan (.) yhtä väsyny sitten vai (.) vai [tuota]
 2 R: [no] (.) kyllä sitä on tietysti aikalailla
 3 semmonen (.) hyvin on niinkun niitti ollu tässä että tuota ei sitä kun sen (.) kaiken touhun
 4 siinä saa niinkun s- ihan samalla lailla kun ennenkin että [kun] sen on (.) teet työn ja =
 5 T: [mmm]
 6 R: = sitten (.) alotat sen (.) seuraavan (.) seuraavan (.) vuoron sitten kotona (.) ja (.) mietit ne
 7 (.) kaikki ja saat kaikki asiat niinkun siinä hoidettua niin kyllä se aika (.) järjestelmällisesti
 8 menee sitten aika pitkälle (.) pitkälle ennen kun siinä voi niinkun (.) ennen kun ne taas on
 9 kaikki nukkumassa niin sitten voi niinku huokasta [(.)] tavallaan ja (.) ja ja (3)
 10 T: [mmm-m]
 11 T: joo että [nyt on sit tänkin] (.) huhtikuuhunko teillä nyt ois tämmöstä aikaa (.)
 12 R: [(yrittää aloittaa sanomaan jotain)]
 13 E: ((naurahtaa)) niin suurin piirtein joo (.)

Otetta edeltää Eevan kuvaus siitä, kuinka hän on ollut hyvin väsynyt pitkien työpäivien-
 sä takia. Aluksi terapeutti esittää Reijolle kysymyksen. Reijo kuvaa tilanteen samanlai-
 seksi kuin ennenkin. Itsestään puhuessaan hän käyttää sinä-passiivia (r. 4, 6-7), joka
 tavallaan etäännyttää "minää" omista kokemuksista, ja "minä" häipyä enemmän taka-
 alalle. Samalla myöskään ongelman kuvauksesta ei tule yhtä voimakasta ja latautunutta,
 kuin jos puhuja valitsisi "minä"-pronominin. Reijo käyttää monta kertaa "kaikki"-sanaa
 kuvatessaan kotitöiden tekemistään (r. 3, 7, 9). Hän myös puhuu "seuraavasta vuoros-
 ta", mikä tuo mieleen tutkimukset, joiden mukaan naiset tekevät usein kahta työpäivää:
 yhtä kodin ulkopuolisessa työssä ja toista kotitöiden parissa. Reijon kuvauksessa kaksi
 vuoroa ovat tulleet miehen osaksi. Terapeutin kysymys (r. 11) siirtää keskustelun fokus-
 ta siihen, kuinka kauan tilanne jatkuu eikä esimerkiksi siihen, mitä tämänhetkisel-
 le tilanteelle voisi tehdä. Eevaa kysymys ja hänen oma vastauksensa hieman huvittaa. Kes-
 kustelun siirtäminen pois Reijon kokemuksesta tulee oikeuttaneeksi parin välisen koti-
 työnjaon. Hetkeä myöhemmin terapeutti ohjaa keskustelua vielä selvemmin pois tä-
 mänhetkisestä tilanteesta.

Ote 25: Terapeutti siirtää keskustelua pois tämänhetkisestä tilanteesta

1 T: joo no jos kuvitellaan että tähän ei mittään väliin tulevia muuttujia tulis vaikka lasten taikka
 2 (.) kummankaan työn puolelta tai muuta niin (.) ja olis tämä huhti toukokuu sitten (.) ja
 3 siinä ois vähän enemmän sitä (.) yhteistä aikaa niin (.) niin tuota osaatko eeva antaa siihen
 4 jotakin neuvoa että mites sitten (.) sitte tuota niin nin (.) reijo vois sua lähestyä tai onko
 5 jotakin toivetta siitä että mitä sitten (.) tekisitte yhdessä tai miten lähtisitte liikkeelle (.)

Terapeutti viittaa parin ”ulkopuolisiin” tekijöihin puhumalla ”väliin tulevista muuttujista”. Ilmaisun voi nähdä kuvaavan hyvin sitä, mihin ongelmiin kyseessä oleva organisaatio on ensisijaisesti keskittynyt: puolisoiden välisiin asioihin. Puhe siirtyy selkeästi myös konditionaaliseksi, pois tämän hetken hankalasta tilanteesta. Terapeutin puheenvuoron voi nähdä viittaavaan niihin positioihin, jotka asiakkaille ovat muodostuneet tunnediskurssin yhteydessä: Eeva voisi neuvoa Reijoa ja toivoa häneltä, kuinka hän voisi lähestyä Eevaa. Vastuu siirtyy Reijolle.

Ehkäpä tunnediskurssin voimakkuuden ja puhujien sukupuolten takia Reijon epäoikeudenmukaiseksi kokema kotitöiden jako ei tahdo muodostua ainakaan kahden ensimmäisen terapiakerran sisällöksi. Tilanne voi johtua myös siitä, mikä epäoikeudenmukaisuuden aiheuttajaksi kuvataan: Eevan työ.

Myöhemmin Reijo yhdistää oikeudenmukaisuusdiskurssia avioliittodiskurssiin pohtiessaan omia eroajatuksiaan. Hän myös sanoo kaipaavansa arvostusta, minkä jälkeen Eeva kertoo kunnioittavansa Reijon työpanosta kotona. Toinen istunto kuitenkin päättyy varsin jännitteiseen keskusteluun Reijon epäoikeudenmukaisuuden kokemusten ympärillä.

4 POHDINTA

Kaisan ja Matin istunnoista muodostin vuorovaikutus-, tasa-arvo-, uskollisuus- ja hyväksyntädiskurssit. *Vuorovaikutusdiskurssi* rakentui Kaisan aloitteesta hienovaraisen syytöksen avulla. Matti myötäili arvon rakentumista hieman epäröiden. Diskurssin tehtävänä oli asiakkuuden tarjoaminen lähinnä Matille ja toisaalta asiakkuudesta neuvottelminen. Sen avulla terapeutille tarjottiin asiantuntija-asemaa. Terapeutille kyseinen merkityssysteemi mahdollisti parin ongelmien normalisoimisen ja toisaalta terapiassa käsiteltävien asioiden repertuaarin laajentamisen. *Tasa-arvodiskurssin* rakentuminen alkoi Kaisan lievästä syytöksestä mutta myös terapeutin aloitteesta. Asiakkaat myötäilivät, joskin kävivät neuvottelua tasa-arvon luonteesta ja sisällöstä. Parille diskurssi soi tilan, jossa neuvoteltiin siitä, kenen tulisi muuttua. Terapeutti onnistui rakentamaan itselleen tasa-arvon huomioon ottavan työntekijän identiteettiä. *Uskollisuusdiskurssia* ei juurikaan tarvinnut rakentaa arvoksi. Kaisalle ja Matille diskurssin sisäisenä tehtävänä oli löytää syyllinen. *Hyväksyntädiskurssia* rakensi lähes yksinomaan Matti, joskin terapeutti oli varsin näkyvästi vahvistamassa sitä. Diskurssiin liittyi Matin varovainen moite Kaisaa kohtaan. Matille merkityssysteemi toimi myös puolustautumisena Kaisan esittämiä syytöksiä kohtaan. Terapeutti puolestaan pystyi rakentamaan turvallista asiakassuhdetta ja konfrontoimaan Kaisaa.

Eevan ja Reijon keskusteluista muodostin tunne-, avioliitto- ja lasten hyvinvointi- sekä oikeudenmukaisuusdiskurssin. *Tunne- ja avioliittodiskurssi* rakentui lähes yksinomaan Eevan toimesta esimerkiksi metaforan ja narratiivin avulla. Diskurssilla Eeva tuli oikeuttaneeksi suhteen ongelmia ja saattaneeksi Reijoa vastuulliseksi tilanteesta. Tunne- ja avioliittodiskurssi myös tuotti Eevan ja Reijon suhteen erityisenä. *Avioliittodiskurssi* rakentui puolestaan lähes yksin terapeutin suulla, joskin Eeva ja Reijo myötäilivät sitä. Tehtävänä oli haastaa tunne- ja avioliittodiskurssi. Samalla terapeutti myös piti yllä avioliittoinstituutiota ja teki näkyväksi auttajaorganisaation arvoja. Tästä seurasi myös asiakkaiden sitouttaminen terapiatyöskentelyyn. *Lasten hyvinvoinnin diskurssi* rakentui Eevan toimesta esimerkiksi narratiivin ja pehmeän moitteen avulla. Diskurssin sisällä puoliso pystyivät tuottamaan itselleen hyvän äidin ja hyvän isän identiteettiä. Reijon kuvauksien pohjalta ja terapeutin nimeämänä rakentui *oikeudenmukaisuusdiskurssi*. Sen avulla Reijo yritti

vaikuttaa terapiassa käsiteltäviin asioihin ja myös puolustautua hänelle tarjottua hieman epäkelvon isän asemaa vastaan. Terapeutti puolestaan oikeutti diskurssilla Reijon kuvaamia tunteita.

Jo tutkimukseni teoreettisista lähtökohdista johtuu, että on liian uskaliaasta väittää muodostamieni arvodiskurssien olevan parien, perheiden tai peräti yhteiskunnan arvoja tällä hetkellä. Lähes kaikki arvodiskurssit rakentuivat jonkinlaisen ongelmapuheen, puutteen ja poissaolon kautta: arvokkaaksi muodostui se, mitä suhteessa ei ollut. Näyttää siis pikemminkin siltä, että keskusteluissa rakentuneet arvot kertovat jotain kulttuurimme kipupisteistä ja niistä ihanteista, joita kohti moni pyrkii mutta joiden saavuttaminen osoittautuu vaikeaksi.

Kaikilla arvodiskursseilla on myös laajempia kulttuurisia ja ideologisia seurauksia. Useimmat niistä vaikuttavat myös hegemonisoituneilta. Vuorovaikutusdiskurssi on monella tavalla totuuden asemassa pariterapiakontekstissa. Lazarus (2000) on kuitenkin kyseenalaistanut pariterapia-alalla hänen mielestään vallitsevan myytin siitä, että suhteen saa toimimaan, mikäli oppii viestimään oikein. Myytin - tai vuorovaikutusdiskurssin - elinvoimaisuuden ja hegemonisuuden ymmärtää helpommin, jos kysyy Lazaruksenkin sanoin, mitä annettavaa auttajille jää, jos ajattelutavasta luovutaan. Vuorovaikutusdiskurssin suosio on osaltaan rakentamassa myös koko länsimaista (terapia)kulttuuria rationaalisuutta ja analyttisyyttä korostavaksi, sillä kieli ja puhe vaativat väistämättä erittelevää ajattelua. Varsinkin kirkon organisaation yhteydessä on kiinnostavaa kysyä, voiko parien ongelmatilanteissa vuorovaikutuksen painottaminen johtaa liialliseen omavoimaisuuden korostamiseen (ks. Hellsten 2000). Onko puhe länsimaisen ihmisen tapa ottaa tunne, kokemus ja koko elämä hallintaansa?

Varsinkin suomalaisessa kulttuurissa vuorovaikutusdiskurssin hegemonisuus näkyy myös niissä valtasuhteissa, joita siihen sisältyy. Suomalainen mies nähdään perinteisesti ”ei puhu eikä pussaa” -tyyppinä. Tällaista asemaahan myös Kaisa tarjoaa Matille. Pahimmillaan diskurssi siis vahvistaa negatiivisesti värittyä kuvaa suomalaisesta miehestä kykenemättömänä ja haluttomana puhumaan - ainakaan parisuhteeseen liittyvistä asioista. Toisaalta myös naiselle tarjoutuu usein ”jauhajan, vatkaajan ja ruoti-
jan” rooli.

Stereotyyppiset asemat saattavat aiheuttaa myös terapeutille tulkinta- ja havainnointitaitumuksia. Ajatus syntyi pohtiessani, miksi Eevan ja Reijon keskusteluissa vuorovaikutuksesta ei rakennu arvoa, vaikka Reijo tuo moneen kertaan esille ihmetyk-

sensä siitä, että Eeva ei ole aiemmin *puhunut* tunteidensa hiipumisesta. Reijo myös kertoo olevansa useimmiten asioita esille ottava osapuoli. Vuorovaikutusta arvotettaessa unohtuu helposti myös se psykologinen tosiasia, että kognitiivisissa tutkimuksissa naiset ryhmänä pärjäävät kielellisissä tehtävissä miehiä paremmin, mikä on luultavasti aivojen rakenteeseen pohjautuva ilmiö. Joka tapauksessa vuorovaikutusdiskurssiin liittyy usein osaamisen ja osaamattomuuden dimensio, mikä tekee siitä parisuhde- ja pariterapiakontekstissa vaarallisen retorisen asean: erilaisuus kääntyy helposti valtataisteluksi paremmuudesta.

Tasapuolisuus- ja oikeudenmukaisuusneuvotteluja esiintyy aineistossani varsin paljon - ehkä siksi, että aihe on ongelmallinen ja koska perheneuvojat näkevät usein tasapuolisuuden yhtenä perheen hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä (ks. Ruotsalainen 2002). Myös tasa-arvodiskurssi vaikuttaa hegemonisoituneelta: se esiintyy monissa yhteyksissä, ja sitä pidetään totuuden asemassa nykyään yhtä vahvasti kuin aiemmin miehen ylivertaisuutta. Tasa-arvodiskurssi näyttäytyy kulttuurissamme myös yksinkertaisena, sillä tasapuolisuus tarjotaan lääkkeeksi moniin parisuhteen vaivoihin, mutta harvoin tullaan eritelleeksi, mitä tasa-arvolla perheessä ja parisuhteessa tarkoitetaan. Kiinnostavaa on se, että tasa-arvopuhe liittyy tutkimuksessani vain kodin seinien sisällä tehtävän työn jakamiseen. Vaikka molemmilla pareilla perheen ja työn yhteensovittamisen ongelmat tulevat voimakkaasti esille, keskusteluissa keskitytään lähinnä kodin sisäiseen tasa-arvoon - useimmiten kotitöiden jakamiseen - kontekstittomasti, puuttumatta työelämän problematiikkaan. Muutoksia pyritään tekemään parisuhteen sisällä, ja ansiotyö näyttäytyy sen sijaan omalakisena ja muuttumattomana ”pakkona”, johon perheiden on sopeuduttava. Johtuuko tämä siitä, että työelämään liittyvät pulmat koetaan organisaation ongelmatyönjaon ulkopuolelle jääväksi aiheeksi, johon ei voida vaikuttaa? Vai onko niin, että terapeuttisen neutraaliuden nimissä ei haluta ottaa kantaa siihen, miten runsas työnteko voi vaikuttaa perheen ongelmiin ja kuinka se liittyy tasa-arvon tematiikkaan? Kun parisuhdepulmat tullaan irrottaneeksi kontekstistaan, laajemmat yhteiskunnallisen tason ongelmat siirtyvät yksilöiden ja perheiden ongelmiksi. Sosiologia katoaa psykologian tieltä.

Työn ja perheen yhteensovittamisen vaikeuksien esiintyminen kirkon perheneuvontatyössä osoittaa, että kirkko on ainakin mikrotason yhteiskunnallinen vaikuttaja, vaikka se ei varsinaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa tahtoisikaan kysymykseen ottaa kantaa. Ruotsalaisen (2002) tutkimuksessa tämä ilmeni siten, että perheneuvojat

hahmottivat itsensä työntekijöiksi kirkon ja yhteiskunnan leikkauspisteeseen. Tätä jännitettä osa perheneuvojista pyrki lievittämään rajaamalla kirkollisen ja hengellisen aineksen pois neuvontatyöstä. Vain jatkotutkimukset pystyvät varmasti vastaamaan siihen, käykö näin myös liian yhteiskuntapoliittiseksi koetulle ainekselle.

Tasa-arvodiskurssin hegemonisuudesta kielii myös se, että suomalaisessa pariterapiakontekstissa on hyvä kysyä, sisältyykö ilmiöön valtasuhteita, joiden ohjaamina naisten epätasa-arvon kokemukset huomataan helpommin kuin miesten. Onhan todettu myös, että sukupuoleen liittyvät ennakkokäsitykset vaikuttavat ongelmien sekä niiden syiden nimeämiseen (ks. Fisher, 1989; Harris ym., 2001; Stabb ym., 1997). Ovatko tasa-arvodiskurssin sisällöt pelkästään naisasialiikkeen määrittelemiä? Viime aikoina tämä kysymys on esitetty esimerkiksi keskusteltaessa lasten huoltajuuspäätöksistä avioerotilanteissa. Kaiken kaikkiaan arvoneuvottelujen aiheissa tulee esille se, että tasa-arvo ja esimerkiksi miesten kodinhoitotaidot ovat tulleet viime vuosikymmenten aikana tärkeiksi tekijöiksi kumppanin valinnassa (ks. Buss ym., 2001; Thornton & Young-DeMarco, 2001).

Hyväksyntädiskurssi vaikuttaa aineistossani olevan jonkinlaisessa selittävässä merkityssuhteessa tasa-arvodiskurssiin nähden. Hyväksyntädiskurssi rakentaa kodista kuvaa epätasa-arvon paikkana, jossa valta on naisella. Diskurssi haastaa terapiayhteisössä ja ehkäpä laajemminkin kulttuurissamme sen pohtimiseen, millä tavalla parit voivat ratkaista vallan, (sukupuolten) erilaisuuden ja toisen hyväksymisen problematiikan. Herää myös kysymys, onko ”todellisen tasa-arvon” tiellä se, että naiset useasti tulevat yhä edelleen työelämässä epätasa-arvoisesti kohdelluiksi, mistä seuraa heidän halunsa saada valtaa perhe-elämässä. Tai onko kyse vain laajemman yhteiskunnallisen kontekstin aiheuttamista vihan ja frustraation tunteista, jotka kanavoituvat parisuhteeseen ja perheeseen?⁶ Mikäli näin on, tulee pariterapiassakin yhä tärkeämmäksi perhe-elämän yhteiskunnallisten sidosten esille ottaminen. Pinderhughes (2002) ehdottaa, että terapeutti voisi auttaa paria näkemään myös ongelmiensa kontekstisidonnaisuuden ja terapian keskiössä voisi jossain vaiheessa olla esimerkiksi työelämän aiheuttamien epätasa-arvon kokemusten vaikutukset ajatuksiin, tunteisiin ja käyttäytymiseen. Gottman ja Notarius

⁶ Pinderhughes (2002) olettaa tämäntyyppisen ilmiön vaikuttavan afroamerikkalaisissa perheissä. Koska afroamerikkalaiset miehet ovat yhdysvaltalaisessa yhteiskunnassa yhä syrjityssä asemassa, nämä stressitekijät tulevat näkyviksi perhe-elämässä, kun he esimerkiksi pyrkivät käyttämään väärällä tavalla valtaa perheissään.

(2002) pitävät tarpeellisena sitä, että myös tutkimus käsittelee stressin vaikutuksia parisuhteeseen.

Tunnediskurssi haastaa aiemmin ehkä hegemonisoituneenakin esiintyneen avioliittodiskurssin. Kamppailu tekee näkyväksi yhden kulttuurimme tämänhetkisen ristiriitaisuuden: ihanteena on tunteisiin - eikä esimerkiksi taloudellisiin järjestelyihin - perustuva liitto ja myös sen elinikäisyys. Arvojen ristiriita tulee esille, kun jompikumpi puoliso kokee tunteidensa hävinneen. Tunnediskurssin voimakkuus kertoo kulttuurimme individualisoidumisesta ja elämyksellistymisestä; ihmissuhteissakin on luvallista ja jopa suotavaa etsiä itselleen positiivisia tunne-elämyksiä. Diskurssin voi kuulla kaiuttavan niitä rakastumisen tunnetta ihannoivia kertomuksia, joita ympäristömme pursuaa. Toisaalta *rakastaminen* ilman roihuavia tunnekokemuksia ei kulttuurissamme tule läheskään yhtä paljon esille. Terapiatyötä tekevät voinevat itse parhaiden arvioida sen, kuinka paljon esimerkiksi pariterapiassa puhutaan tunteista, niiden olemuksesta, tarkoituksesta ja toiminnasta. Vai onko terapia seurannut käyttäytymistieteiden tutkimusta siinä, että tärkeimpänä tutkimuskohteena ovat jo pitkään olleet kognitiot eivätkä affektit (ks. Gottman & Notarius, 2002)? Aineistoni perusteella tunnediskurssilla on kiinnostava yhteys myös siihen, millainen käsitys meillä on miehen ja naisen tehtävistä parisuhteessa. Reijon tehtäväksi tulee ”ritarillisen ja romanttisen työn” tekeminen, jotta Eevan tunteet saadaan takaisin eloon. Olisiko asetelma sama, mikäli tunteet kadottanut osapuoli olisikin ollut Reijo?

Avioliittodiskurssi on vahvasti arvottava, ja se ylläpitää kirkon käsitystä avioliitosta. Ruotsalaisen (2002) tutkimuksessa havaittiinkin, että perheneuvojat näkevät perheen eri vaiheiden ja kehityshaasteiden kautta kasvavana elinikäisenä liittona, joka alkaa rakastumisesta ja päättyy kuolemaan. Avioliittodiskurssi mahdollistaa siten perheneuvojille myös ammatti-identiteetin rakentamisen nimenomaan kirkon työntekijöinä.

Ruotsalainen (2002) tuo esille Drewermannin (2000) ajatuksen, että kirkon suhtautumisessa avioeroon näkyy normien ja elämän välinen dilemma. Drewermannin mukaan kirkko on kohottanut moraalisen avioliiton tärkeimmäksi periaateksi, kun se tosiasiallisesti on rakkaus. Tämä ristiriitaisuus tulee esille - ei terapeutin vaan asiakkaiden suulla - uskollisuuskurssissa, jonka myös voi nähdä hegemonisoituneena. Asiakkaat pitävät uskollisuutta niin totena arvona, että esimerkiksi terapeutin ei tarvitse arvoa rakentaa eikä diskurssilla ole haastajia. Ruotsalaisen (2002) tutkimuksessa perheneuvojilla esiintyi uskottomuudesta enemmän terapeuttisia kuin arvottavia näkemyksiä. Myöskään

omassa tutkimuksessani terapeutti ei millään tavalla arvota - hänen ei myöskään tarvitse arvottaa - aviopuolisoiden uskottomuutta. Koska asiakkaat osoittavat vuorovaikutuksensa sisäistäneensä kirkon edustamat normit, terapeutille on mahdollista pyrkiä neutraalisuuteen ja vältellä tuomarin roolia. Keskustelussa ilmenee käytännön tasolla se, kuinka ”perheneuvojat kohtaavat työssään ihanteiden ja elämän traagisuuden välisen jännitteen” (Ruotsalainen 2002, 244). Uskollisuusdiskurssi siis vahvistaa kirkon perinteistä näkemystä avioliitosta. Diskurssin yksioikoisuus tulee näkyväksi vertaamalla sen puhumisen tapaa siihen, kuinka vaikkapa evoluutiopsykologian edustaja aihetta todennäköisesti käsittelee.

Arvodiskurssit voi kuulla myös postmoderniin aikaan yltäneinä kaikuina eri aikakausilta. Esimerkiksi vuorovaikutus- ja tasa-arvodiskurssit ovat saaneet alkunsa 1960- ja 1970-lukujen naisten vapautusliikkeestä ja kommunikaatioteorioista. Ruotsalainen (2002) mainitsee vanhempien alasysteemin sisäisen viestinnän olleen 1970-luvulta saakka esillä kirkon perheneuvonnassa. Tunne- ja arvodiskurssin juuret ulottuvat yksilöä korostaneeseen romantiikan aikakauteen, jolloin intohimosta ja romanttisesti roihuavasta rakkaudesta tuli parisuhteen tavoiteltuja asioita. Avioliittodiskurssin säikeet ovat vielä kauempana, uskonpuhdistusten jälkeisessä ajassa, jolloin protestanttisissa maissa elinikäisestä avioliitosta tuli ihanne, joka saavutettiin yhteisen elämän, lasten kasvattamisen ja keskinäisen kunnioituksen keinoin eikä romanttisten ja intohimoisten hupsutusten avulla. Historiallisesti tuorein ja ehkä vasta voimistumassa oleva on miesnäkökulmasta rakennettu oikeudenmukaisuusdiskurssi. Siinä naisäänisen tasa-arvodiskurssin vastapainoksi ovat nousseet sorretuksi itsensä kokevien ”kotirintamamiesten”⁷ vaatimukset. Postmodernissa ajassa elävän yksilön tehtäväksi jää oman tiensä löytäminen kulttuurissa kaikkuvien, hyvinkin ristiriitaisten arvodiskurssien seassa.

Vuorovaikutuksen tasolla arvoneuvotteluissa tuli esille esimerkiksi se, kuinka omia tai toisen kasvoja joko uhattiin tai suojattiin. Laforestin (2002) mukaan läheisissä

⁷”Kotirintamamies hoitaa kotityöt ja ymmärtää naista. Liittomme aikana tein kaiken sen, mikä isiltämme oli jäänyt tekemättä. Pesin pyykit, laitoin ruuan, siivosin asunnon, annoin hänelle omaa aikaa ja pidin meidän puolta yhteiskuntaa vastaan. Kuuntelin tuntikausia hänen työhuoliaan, tunne-elämän ailahtuksia ja toiveita hellyyden monipuolisemmista osoituksista. Panin täytöntöön laajamittaisia operaatioita hänen vapauttamisekseen lieden äärestä. Olin herkeämättä muonavalmiudessa, kun hän palasi uupuneena kotiin. --- Kiltteydestä ja täydellisestä asialle omistautumisesta tuli taakka.--- naisen vapauttaminen ja kotirintaman huolto olivat jääneet minun sukupolvelleeni.” (Hotakainen 2002, 16-22.)

ihmissuhteissa kasvoja uhkaavat teot tehdään usein ilman etukäteisvaroituksia. Tällaisen ilmiön pystyi tutkimuksessani havaitsemaan mutta toisaalta asiakkaat myös osoittivat monia keinoja lieventää moitteitaan ja syytöksiään ja varoittaa etukäteen kumppaniaan kasvoja uhkaavasta puheenvuorosta. Jatkotutkimusten avulla olisi mahdollista selvittää, onko ilmiössä eroja sukupuolten välillä. Aineistostani jäi tuntuma, että pariterapiakontekstissa usein miehen puhetyyli on niin varovaista ja kasvoja suojaavaa, että sillä on vaikutusta rakentuviin arvoihin ja sitä kautta esimerkiksi terapiassa käsiteltäviin aiheisiin ja asiakassuhteeseen. Huomion arvoisena pidän myös sen pohtimista, onko todellakin vaikeampaa huomata miesten viestinnän ekspressiivisyyttä, tunteita ilmaisevaa puolta, ja kuinka sukupuoleen liittyvät ennakkokäsitykset kaiken kaikkiaan vaikuttavat asiakkaan viestinnän arvioimiseen (ks. Fisher, 1989; Harris ym., 2001; Stabb ym., 1997). Miehet ja naiset voivat kokea myös keskustelukontekstin eri tavalla: onko miehen hankala tuoda pariterapiassa esille esimerkiksi epätasa-arvon tuntemuksia, koska se koettaisiin ”miehisiä kasvoja” uhkaavana ja nolona? Jatkotutkimukset voisivatkin selvittää asiakkaiden näkökulmaa aiheeseen.

Niin asiakkaat kuin myös terapeutti ovat pariterapiatilanteessa väistämättä valan käyttäjiä. Työntekijänkin osalta kyse lienee vain siitä, millaisin diskursiivisin keinoin, mihin tarkoituksiin ja kuinka tietoisesti hän valtaansa käyttää. Kiinnostavaa on esimerkiksi se, mitä vuorovaikutustilanteessa tapahtuu silloin, kun terapeutti ei aktiivisesti käytä asiantuntija-asemansa suomaa valtaa. Omien havaintojeni pohjalta vaikuttaa siltä, että valta siirtyy helposti jommallekummalle puolisolle, mikä näkyy esimerkiksi hänen kykynään rakentaa itselleen suotuisia arvoja ja näin vaikuttaa vaikkapa terapiassa käsiteltäviin asioihin. Asiakaskeskeisyyden ja asiantuntijuuden välinen ristiriita on pariterapiassa siis vielä polttavampi ja poliittisempi aihe kuin yksilöterapiassa.

Asiakkuudesta neuvottelemista on ehdotettu yhdeksi pariterapian olennaisista sisällöistä (ks. Kurri & Wahlström, 2003). Myös tämä tutkimus osoittaa, että arvoneuvottelujen avulla voidaan käydä neuvottelua asiakkuudestakin. Työssäni tuli esille jo aiemmin löydettyjä keinoja niin asiakkuuden tarjoamiseen kuin sen vastustamiseenkin: syyttäminen, uusien aiheiden esittely, vastasyytökset, oikeuttaminen ja uudelleen nimeäminen. Toisaalta tutkimukseni pohjalta näyttää siltä, että asiakkuudesta neuvottelemisen ei ole välttämättä vain yksi prosessi vaan jopa jokaiseen rakentuvaan arvoon liittyvä. Niin kauan kuin keskustelussa rakentuu arvoja, niin kauan käydään myös neuvottelua siitä, kuka kyseistä arvovaadetta ei ole onnistunut täyttämään eli kuka siltä osin

joutuu asiakkaaksi. Pariterapian sisäänrakennettuna pyrkimyksenä vaikuttaa olevan asiakkuuden tarjoaminen *parisuhteelle*. Terapiaprosessin lukeminen tällä tavalla vaatii mielestäni suhdekäsitteen tarkempaa määrittelyä ja myös pohdintaa siitä, voiko kyseinen päämäärä sopia kaikkiin tapauksiin. Jos toinen puolisoista on väkivaltainen tai vaikeasti persoonallisuushäiriöinen, onko tavoiteltavaa ja oikein pyrkiä saamaan suhdetta asiakkaaksi?

Suoninen (1999) sekä Kurri ja Wahlström (2003) ovat löytäneet useita diskursiivisia keinoja, joilla vaikkapa neuvonanto, kehuminen tai moite tuotetaan riittävän varovaisesti. Arvojen rakentamisessa niin asiakkaat kuin työntekijätkin joutuvat tasapainottelemaan toisaalta varovaisuuden ja toisaalta jämähäköyden välillä. Vaikuttaa siltä, että jos arvon rakentaa liian varovasti, sen retorinen päämäärä ei toteudu. Kuitenkin myös liian hyökkäävä arvon rakentaminen voi johtaa esimerkiksi siihen, että muut ryhtyvät sitä vastustamaan. Arvotietojen kulttuurinen taso ja vuorovaikutuksen taso kietoutuvat ja myös vaikuttavat toisiinsa. Mitä hegemonisoituneempi arvo on, sitä lyhyempien episodien ja vähäisemmän vuorovaikutuksen avulla se kyetään rakentamaan. Niin kulttuuristamme kuin myös pariterapian vuorovaikutustavoista voisi kertoa paljon myös sen tutkiminen, mitkä seikat eivät keskusteluissa yrityksistä huolimatta rakennu arvoiksi.

Laadullisessa tutkimuksessa validiteetin ja reliabiliteetin ongelmat ovat erilaiset kuin määrällisessä tutkimuksessa, mikä liittyy jo näiden kahden eri tutkimustavan erilaisiin käsityksiin todellisuudesta. On esitetty, että laadullisen tutkimuksen osalta voisi puhua esimerkiksi kommunikatiivisesta ja pragmaattisesta validiteetista. Pidän kommunikatiivista validiteettia varsin ongelmallisena, sillä siihen liittyvät kaikki ne kommunikaation ”ongelmat” - esimerkiksi kysymys vallasta - kuin muihinkin viestintätilanteisiin. Tämän vuoksi en ole juurikaan käynyt keskustelua esimerkiksi työni ohjaajan tai aineistoa tuottamassa olleiden työntekijöiden kanssa. Sen sijaan olen sisällyttänyt työhöni varsin paljon aineistoa ja tapaa, jolla olen sitä käsitteellistänyt. Näkökulma on ollut sekä laajoissa kokonaisuuksissa että vuorovaikutuksen pienemmissä osissa. Tämän lisäksi olen yrittänyt tuoda esille myös tulkintoihin liittyvää sisäistä keskustelua. Pragmaattiseen validiteettiin olen pyrkinyt ottamalla huomioon myös sen, mitä seurauksia tuloksista voisi olla käytännön pariterapialle.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää sen siirrettävyys toisiin tapauksiin ja toisiin olosuhteisiin. Olen työssäni osoittanut, että pariterapiakeskustelua - ja myös muita kult-

tuurisia tekstejä - on mahdollista lukea arvojen rakentumisen näkökulmasta. Arvodiskurssien tutkiminen esimerkiksi niiden parien keskusteluista, joilla ei sillä hetkellä parisuhdeongelmia ole, ja toisaalta myös aivan eri konteksti, vaikkapa työyhteisö, voisivat olla osoituksena siirrettävyydestä. Tutkittavan ilmiön - arvodiskurssien - sisällön suhteen kahden asiakasparin kaksi ensimmäistä istuntoa eivät ole riittävä aineisto: eri asiakkaat saattavat keskusteluissa tuottaa vielä hyvinkin monenlaisia eri arvoja. Aineisto ei ole vielä kylläntynyt, mikäli sellainen arvodiskurssien osalta ylipäätään on mahdollista. Se, *miten* asiakkaat arvoja tuottavat ja mitä tehtäviä niillä terapiaistunnoissa on, tulee tutkimuksessani paremmin esille.

Tutkimustuloksiin ja niiden tulkintaan liittyy kuitenkin monia ongelmia. Koska itselläni ei ole terapiakoulutusta, olen saattanut jättää huomiotta joitakin olennaisia ja terapeutille itsestään selviä ilmiöitä (ks. Buttny & Jensen, 1995). Isoimpana puutteena pidän kuitenkin sitä, että pelkästään ääninauhojen perusteella tehdystä vuorovaikutuksen tutkimuksesta jää nonverbaalisen viestinnän osuus pois lähes kokonaan. Metodologisena ongelmana voi pitää myös sitä, että on lähes mahdotonta tietää, mitkä vuorovaikutuksen piirteet ovat kussakin tilanteessa tulleet puhujille merkityksellisiksi. Tutkija voi merkityksellistää vääriä asioita ja toisaalta ohittaa juuri ne viestinnän ilmiöt, jotka kuuntelijalle ja puhujalle ovatkin olleet tärkeimpiä. Toisaalta useimmiten myöskään vuorovaikutustilanteessa olevat eivät tiedosta kovinkaan hyvin sitä, mitkä paralingvistiset seikat heidän puhumassaan tai kuulemassaan tekstissä luovat merkityksiä. Aineistoon liittyvä ongelma on se, että tieto terapiakeskustelujen nauhoittamisesta on saattanut vaikuttaa niin istunnoissa käsiteltäviin sisältöihin kuin puhumisen tapaankin. Voisi olettaa, että nauhoittaminen on tiedostettu eniten juuri alkutapaamisissa.

Pariterapiatutkimuksen on väitetty vaikuttaneen varsin vähän käytännön työhön (ks. McCollum & Stith, 2002; Pinosof & Wynne, 2000). Ratkaisuksi on ehdotettu tutkimuksen tekemistä luonnollisissa tilanteissa ja muillakin kuin yliopistojen terapiaklinikoilla. Esimerkiksi perheneuvottelukeskukset tarjoavat hedelmällistä aineistoa tämänkaltaiselle merkitysneuvottelujen erittelylle. Toisaalta on hyvin vaikea sanoa, millä tavalla vuorovaikutuksen tutkimus voi mahdollisesti muuttaa organisaatioissa ja työntehtävillä jo olemassa olevia toimintatapoja. Vastauksen tietänevät parhaiten käytännön työn tekijät. Ehkäpä terapeutti voi yhä enemmän ruveta tiedostamaan esimerkiksi sitä, mitä arvoja, millä keinoilla ja mihin pyrkien hän itse tai asiakkaat ovat neuvottelutilanteissa rakentamassa.

Arvokäsitteen määrittelemisen sosiaalisen konstruktionismin viitekehystä avaa uusia näkökulmia arvojen, parisuhteiden ja pariterapian tutkimukseen. Tarjolla on useita jatkotutkimusaiheita, joista yksi kiinnostavimpia on arvodiskurssien kehittyminen koko terapiaprosessin aikana. Arvoneuvottelujen yhdistäminen terapian tuloksellisuustutkimukseen ja asiakkaiden kokemuksiin antaisi mahdollisuuden tehdä esimerkiksi McLeodin (2001) kaipaamaa laadullista tuloksellisuustutkimusta.

Arvot tulevat keskustelluiksi kaikessa arkisessa puheessamme - tarvitsemme vain kyvyn lukea ja ymmärtää tekstiä niiden näkökulmasta. Tämän vuoksi muusta puheesta erillinen ”arvokeskustelu” ei ole tarpeellista eikä ehkä edes mielekästäkään.

5 LÄHTEET

- Acitelli, L.K., Kenny D.A. & Weiner, D. (2001). The Importance of similarity and understanding of partners' marital ideals to relationship satisfaction. *Personal Relationships*, 8 (2), 167-185.
- Airaksinen, T. (1994). *Arvojen yhteiskunta. Erään taistelun kuvaus*. Porvoo: WSOY.
- Allport, G.W. (1935). Attitudes. Teoksessa C. Murchison (toim.), *Handbook of Social Psychology*, 2, Worcester, Mass.: Clark University Press.
- Aponte, H.J. (1985). The Negotiation of Values in Therapy. *Family Process*, 24, 323-338.
- Bahtin, M. (1984). Problems of Dostoevsky's Poetics. *Theory and History of Literature* (8), Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Berger, P.L. & Luckmann, T. (1994). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. (Suomentanut Tapio Aittola ja Vesa Raiskila). Helsinki: Gaudeamus. (Alkuperäisteos *The Social Construction of Reality*, Doubleday, 1966).
- Billig, M. (1987). *Arguing and Thinking: a Rhetorical Approach to Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Burman, E. (1995). Identification, Subjectivity and Power in Feminist Psychotherapy. Teoksessa J. Siegfried (toim.), *Therapeutic and Everyday Discourse as Behaviour Change* (s. 469-489). Norwood, New Jersey: Ablex.
- Buss, D.M., Shackelford, T.K., Kirkpatrick, L.A & Larsen, R.J. (2001). A half century of mate preferences: The cultural evolution of values. *Journal of Marriage and the Family*, 63 (2), 491-503.
- Buttny, R. (1990). Blame-account sequences in therapy: The negotiation of relational meanings. *Semiotica*, 78 (3/4), 219-247.
- Buttny, R. & Jensen, A.R. (1995). Telling Problems in an Initial Family Therapy Session: The Hierarchical Organization of Problem-Talk. Teoksessa G.H. Morris & R.J. Chanail (toim.), *The Talk of the Clinic: Explorations in the Analysis of Medical and Therapeutic Discourse* (s. 19-47). Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.

- Doherty, W. (2002). How Therapists Harm Marriages and What We Can Do About It. *Journal of Couple & Relationship Therapy*, 1 (2), 1-18.
- Drewermann, E. (2000). Psykoanalyysi ja moraaliteologia. Helsinki: Gaudeamus.
- Edwards, D. (2000). Extreme case formulations: softeners, investment, and doing nonliteral. *Research on Language and Social Interaction*, 33 (4), 347-373.
- Fincham, F. & Beach, S. (1999). Conflict in marriage. *Annual Review of Psychology*, 50, 47-78.
- Fisher, E.H. (1989). Gender bias in therapy? An analysis of patient and therapist causal explanations. *Psychotherapy*, 26, 389-401.
- Frost, V. (1995). American values and family dissolution. *Dissertation Abstracts International: Section A: Humanities & Social Sciences*, 55 (8-A), 2445.
- Gadamer, H. (1975). *Truth and Method*. New York: Continuum.
- Gale, J. & Newfield, N. (1992). A conversation analysis of a solution-focused marital therapy session. *Journal of Marital and Family Therapy*, 18 (2), 153-165.
- Gergen, K. (1994). *Realities and relationships. Soundings in social construction*. Cambridge: Harvard University Press.
- Gergen, K. (1999). *An Invitation to Social Construction*. London: Sage.
- Gergen, K.J. & Kaye, J. (1992). Beyond Narrative in the Negotiation of Therapeutic Meaning. Teoksessa S. McNamee & K.J. Gergen (toim.), *Therapy as social construction* (s. 166-185). London: Sage.
- Goffman, E. (1956). *The Presentation of Self in Everyday Life*. Edinburgh: University of Edinburgh Press.
- Goffman, E. (1981). *Forms of Talk*. Oxford: Basil Blackwell.
- Gottman, J.M. (1994). *What predicts divorce?* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Gottman, J.M. & Notarius, C.I. (2002). Marital research in the 20th Century and a Research Agenda for the 21st Century. *Family Process*, 41, 159-197.
- Guanipa, C. & Woolley, S.R. (2000). Gender Biases and Therapists' Conceptualization of Couple Difficulties. *American Journal of Family Therapy*, 28 (2), 181-193.
- Gurman, A.S. & Fraenkel, P. (2002). The History of Couple Therapy: A Millennial Review. *Family Process*, 41 (2), 199-260.
- Hamel, J-M. (1996). The content and processes of high-quality or transformational marital relationships. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences & Engineering*, 57 (3-B), 2219.

- Hare-Mustin, R.T. (1994). Discourses in the Mirrored Room: A Postmodern Analysis of Therapy. *Family Process*, 33, 19-35.
- Harris, T., Moret, L.B., Gale, J. & Kampmeyer, K.L. (2001). Therapists' Gender Assumptions and How These Assumptions Influence Therapy. *Journal of Feminist Family Therapy*, 12 (2/3), 33-59.
- Heavey, C., Christensen, A. & Malamuth, N. (1995). The longitudinal impact of demand and withdraw during marital conflict. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 63, 797-801.
- Hellsten, T. (2000). *Saat sen mistä luovut. Elämän paradoksit*. Helsinki: Kirjapaja.
- Hewitt, J.P. & Stokes, R. (1975). Disclaimers. *American Sociological Review*, 40, 1-11.
- Hoffman, L. (1998). Setting aside the model in family therapy. *Journal of Marital and Family Therapy*, 24, 145-156.
- Hotakainen, K. (2002). *Juoksuhaudantie*. Helsinki: WSOY.
- Jallinoja, R. (2000). *Perheen aika*. Keuruu: Otava.
- Johnson, S. & Lebow, J. (2000). The "Coming of Age" of Couple Therapy: A Decade Review. *Journal of Marital and Family Therapy*, 26 (1), 23-38.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (1993). Diskursiivinen maailma, teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila ja E. Suoninen *diskurssianalyysin aakkoset* (s. 17-47). Tampere: Vastapaino.
- Jones, C.M. & Beach, W.A (1995). Therapists' Techniques for Responding to Unsolicited Contributions by Family Members. Teoksessa G.H. Morris & R.J. Chenail (toim.), *The Talk of the Clinic: Explorations in the Analysis of Medical and Therapeutic Discourse* (s. 49-69). Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kaye, J. (1995). Postfoundationalism and the Language of Psychotherapy Research. Teoksessa J. Siegfried (toim.), *Therapeutic and Everyday Discourse as Behavior Change - Towards a Micro-analysis in Psychotherapy Process Research* (s. 29-59). New Jersey: Ablex Publishing Corporation.
- Kettner, T.A. (1999). Value congruity and couple adjustment: A two-year study of the relationships between value hierarchies and marital satisfaction. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences & Engineering*, 60 (4-B), 1858.

- Kramarae, C. (1989). Redefining gender, class and race. Teoksessa C.M. Lont & S.A. Friedley (toim.), *Beyond boundaries: Sex and gender diversity in communication* (s. 1-43). Fairfax, VA: George Mason University Press.
- Kurri, K. & Wahlström, J. (2001). Dialogical Management of Morality in Domestic Violence Counselling. *Feminism and Psychology*, 11 (2), 187-208.
- Kurri, K. & Wahlström, J. (2003). Negotiating clienthood and the moral order of a relationship in couple therapy. Teoksessa C. Hall, K. Juhila, N. Parton & T. Pösö (toim.), *Constructing Clienthood in Social Work and Human Services: Interaction, Identities and Practices* (s. 62-82). London: Kingsley.
- Laforest, M. (2002). Scenes of family life: Complaining in everyday conversation. *Journal of Pragmatics*. Special Issue: Negotiation and disagreement, 34 (10-11), 1595-1620.
- Lazarus, A. A. (2000). Working effectively and efficiently with couples. *Family Journal*, 8 (3), 222-229.
- McCullum, E.E. & Stith, S.M. (2002). Leaving the ivory tower: an introduction to the special section on doing marriage and family therapy research in community agencies. *Journal of Marital and Family Therapy*, 28 (1), 5-7.
- McLeod, J. (2001). *Qualitative Research in Counselling and Psychotherapy*. London: Sage.
- Murray, S.L., Holmes, J.G., Bellavia, G., Griffin, D.W. & Dolderman, D. (2002). Kindred spirits? The benefits of egocentrism in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82 (4), 563-581.
- Neimeyer, R.A. (1999). Constructivist Psychotherapies: Features, Foundations, and Future Directions. Teoksessa R.A. Neimeyer & M.J. Mahoney (toim.), *Constructivism in Psychotherapy* (s. 11-38). Washington, DC: American Psychological Association.
- Odell, M. & Quinn, W.H. (1998). Congruence, desire for change, and adjustment during the first year of marriage. *Marriage and Family Review*, 27 (1-2), 91-112.
- O'Donohue, W. & Crouch, J.L. (1996). Marital therapy and gender-linked factors in communication. *Journal of Marital and Family Therapy*, 22 (1), 87-101.
- Paajanen, P. (2003). *Perhebarometri 2003. Parisuhde koetuksella. Käsitäysiä parisuhhteesta ja sen purkautumisesta*. Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos.

- Pinderhughes, E.B. (2002). African American Marriage in the 20th Century. *Family Process*, 41 (2), 269-282.
- Pinsof, W.M. (2002). The Death of 'Till Death Us Do Part'. *Family Process*, 41 (2), 135-157.
- Pinsof, W.M.& Wynne, L.C. (2000). Toward progress research: closing the gap between family therapy practice and research. *Journal of Marital and Family Therapy*, 26 (1), 1-8.
- Pomerantz, A. (1986). Extreme case formulations: a way of legitimizing claims. *Human Studies* (9), 219-229.
- Potter, J. (1996). *Representing Reality: Discourse, Rhetoric and Social Construction*. London: Sage.
- Potter, J. (1997). Discourse Analysis as a way of analysing naturally occurring talk. Teoksessa D. Silverman (toim.), *Qualitative Research: Theory, Method and Practice* (s. 144-160). London: Sage.
- Potter, J. & Wetherell, M. (1987). *Discourse and Social Psychology. Beyond Attitudes and Behaviour*. London: Sage.
- Rampage, C. (2002). Marriage in the 20th Century: A Feminist Perspective. *Family Process*, 41 (2), 261-269.
- Ruotsalainen, K. (2002). *Auttajana kirkon ja yhteiskunnan leikkauspisteessä. Kirkon perheneuvojen käsitys työstään*. Helsingin yliopiston teologian laitos ja Oulun yliopiston psykiatrian klinikka. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 230.
- Schwartz, S. (1992). Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. Teoksessa M. Zanna (toim.), *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, (s. 1-65). New York: Academic Press.
- Shotter, J. (1993). *Conversational realities. Constructing life through language*. London: Sage.
- Siegfried, J. (1995). Introduction. Teoksessa J. Siegfried (toim.), *Therapeutic and Everyday Discourse as Behavior Change - Towards a Micro-analysis in Psychotherapy Process Research* (s. 1-25). New Jersey: Ablex Publishing Corporation.

- Skaldeman, P. & Montgomery, H. (1999a). Interpretational incongruence of value-profiles: Perception of own and partner's values in married and divorced couples. *Journal of Social Behaviour and Personality*, 14 (3), 345-365.
- Skaldeman, P. & Montgomery, H. (1999b). Importance and attainment of values among married and divorced couples. *Journal of Divorce and Remarriage*, 30 (3-4), 143-160.
- Smith, D. (1990). *Texts, Facts and Femininity: Exploring the Relations of Ruling*. London: Routledge.
- Smith, J.C. & Brown, R.A. (1994). Ingredients of successful marital therapy: a survey of therapists' views. *Family Journal*, 2 (4), 317-330.
- Stabb, S.D., Cox, D.L. & Harber, J.L. (1997). Gender-related therapist attributions in couple therapy: a preliminary multiple case study investigation. *Journal of Marital and Family Therapy*, 23 (3), 335-346.
- Stratford, J. (1998). Women and men in conversation: a consideration of therapists' interruptions in therapeutic discourse. *Journal of Family Therapy*, 20 (4), 383-394.
- Suoninen, E. (1993a). Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila ja E. Suoninen *diskurssianalyysin aakkoset* (s. 48-74). Tampere: Vastapaino.
- Suoninen, E. (1993b). Mistä on perheenäidit tehty? Haastattelupuheen analyysi. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila ja E. Suoninen *diskurssianalyysin aakkoset* (s. 111-150). Tampere: Vastapaino.
- Suoninen, E. (1999). Tanssilajit ja -tyylit asiakkaan kohtaamisessa. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 67-104). Tampere: Vastapaino.
- Thornton, A. & Young-DeMarco, L. (2001). Four decades of trends in attitudes toward family issues in the United States: The 1960s through the 1990s. *Journal of Marriage and the Family*, 63 (4), 1009-1037.
- Wark, L. (1994). Client Voice: A Study of Client Couples' and Their Therapists' Perspectives on Therapeutic Change. *Journal of Feminist Family Therapy*, 6 (2), 21-39.

- Werner-Wilson, R.J., Price, S.J., Zimmerman, T.S. & Murphy, M.J. (1997). Client gender as a process variable in marriage and family therapy: are women clients interrupted more than men clients? *Journal of Family Psychology*, 11, 373-377.
- Woolley, S., Butler, M.H. & Wampler, K.S. (2000). Unraveling Change in Therapy: Three Different Process Research Methodologies. *American Journal of Family Therapy*, 28 (4), 311-328